

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

ЯСТРУБСЬКИЙ МИХАЙЛО ЯРОСЛАВОВИЧ

УДК 378.4/6.014.54:351.851(477)

ГАРМОНІЙНИЙ РОЗВИТОК ТА ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Львів – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі менеджменту і міжнародного підприємництва Національного університету «Львівська політехніка», Міністерство освіти і науки України, м. Львів.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор
Кузьмін Олег Євгенович,
Національний університет «Львівська політехніка»,
директор Навчально-наукового інституту
економіки і менеджменту

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Оболенська Тетяна Євгеніївна,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана,
проректор з науково-педагогічної роботи

доктор економічних наук, професор
Ляшенко Сергій Миколайович,
Сумський державний університет,
завідувач кафедри маркетингу та управління
інноваційною діяльністю

доктор економічних наук, професор
Балан Олександр Сергійович,
Одеський національний політехнічний університет,
професор кафедри адміністративного
менеджменту та проблем ринку

Захист відбудеться «23» листопада 2018 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.052.03 у Національному університеті «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України за адресою: 79013, м. Львів, вул. С. Бандери, 12, 4-й корпус, ауд. 209а.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» (79013, м. Львів, вул. Професорська, 1)

Автореферат розісланий «18» жовтня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.С. Завербний

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Динамічність перетворень у суспільно-економічному житті України безпосередньо вплинула на ситуацію у вищій школі, спричинивши зміни безповоротного характеру. Водночас приєднання України до Болонського процесу зобов'язує забезпечити реалізацію основних цілей Болонської декларації. У результаті виникає нагальна потреба модернізації вищої школи, умотивована необхідністю виходу на якісно новий рівень, що дозволив би готувати високоосвічених конкурентоздатних фахівців. Попри очевидний рух у потрібному напрямку, якісні зміни в реформуванні вищої школи непомітні. Тому дуже важливо вибрати такий шлях розвитку вищої школи, який концептуально й послідовно приведе до бажаного результату. В основі розвитку системи вищої освіти повинно бути покладено реформування самих університетів. Сучасні вимоги до університетів значною мірою орієнтовані на результати наукових досліджень, формування інноваційних об'єднань вищих навчальних закладів і корпоративного сектору, що передбачає на початковому етапі створення технопарків, інноваційних бізнес-інкубаторів, тому реформування закладів вищої освіти (ЗВО) України насамперед потребує змін структури університетів. Необхідність вибору шляху розвитку закладів вищої освіти в період реформування системи вищої школи України, потреба пошуку джерел фінансово-інвестиційного забезпечення їх діяльності, неминучість інтеграції національної системи вищої школи у світову освітню систему і пов'язані з нею перетворення у структурі закладів вищої освіти, зміна підходів до державного регулювання діяльності вищих навчальних закладів обумовили вибір теми дисертаційного дослідження.

В основу дисертаційної роботи покладено розроблення теоретичних і прикладних положень гармонійного розвитку й державного регулювання діяльності закладів вищої освіти. Основні положення концепції гармонійного розвитку вищих навчальних закладів знайшли розповсюдження в країнах Південно-Східної Азії. Результатом їх запровадження стали значні успіхи університетів Сінгапуру, Китаю, Південної Кореї. Концепція гармонійного розвитку вищих навчальних закладів є адаптивною у вищій школі України, однак потребує врахування національних особливостей й узгодженості з положеннями Болонської декларації.

Значний внесок у розвиток державного регулювання системи вищої школи зробили видатні українські та зарубіжні вчені, політичні діячі, урядовці. Серед зарубіжних вчених можна виділити Г.В. Марша (H.W. Marsh), Б. Л. Вульфсона, Р. Барнетта (R. Barnett), І. Лін (Yi Lin), Н. Лі (Nian Cai Liu), І. Ченг (Ying Cheng) та інших. Проблематиці розвитку та державного регулювання вищої школи присвячено багато праць вітчизняних науковців, серед яких Б.М. Андрушків, В.С. Бакіров, О.С. Балан, Ю.Я. Бобало, Т. М. Боголіб, А.Н. Вергун, Л. М. Гриневич, Л. В. Губерський, М.П. Денисенко, М.З. Згуровський, С.М. Іляшенко, Н. П. Карачина, А.О. Касіч, С.М. Квіт, А.К. Кінах, В.Є. Кревс, В.Г. Кремінь, О. Є. Кузьмін, П.М. Куліков, К.М. Левківський, О.О. Любіч, С.А. Матюх, А.О. Мельник, О.Г. Мельник, Т.Є. Оболенська, І.В. Пономаренко, Ю.М. Рашкевич, І.О. Тарасенко, Н.І. Холявко, О.І. Шаров, Л.А. Янковська та ін. Питання закономірностей розвитку закладів вищої освіти досліджували К. М. Бліщук,

С. У. Гончаренко, С. М. Домбровська, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська, С. А. Матюх, Н.Г.Ничкало, В.Л. Ортинський, І.П. Підласий, Л.М. Прокопів, Л. Г. Парфьонова, О. М. Пехота, Г. С. Третяк, М.М. Фіцула, Н.В. Цимбаленко, О. І. Циркун, К.О. Шіковець та ін. Питання інноваційно-інвестиційного забезпечення вищої школи висвітлювали у своїх працях М.В. Азанов, І.В. Антипов, І.С. Богомолова, М.А. Боровська, Т.О. Брікман, О.І. Волков, Н.А. Дубровіна, Е.К. Задорожня, М. Ю. Маісурадзе, М. В. Матявіна, Г.К. Селевко, О. Е. Симеон, І.Р. Совсун, О.В. Шестопалюк та ін. Питанням оцінювання діяльності закладів вищої освіти присвятили увагу науковці С. Брігс (S. Briggs), Е.М. Білалова, П.М. Кичиханова, В.А. Павлиш, О.П. Тарасенко, С.М. Трохимчук, Г.Г. Цегелик, Н.В. Шеверун та ін. Проблематику шляху розвитку вищої школи висвітлювали у своїх працях Т.Г. Авксентьєва, О.М. Варго, В.І. Вернадський, С.С. Вітвицька, І.І. Драч, О. Є. Кравець, А.І. Кузьмінський, Т. В. Тарнавська та інші.

Пріоритетні напрями діяльності уряду в галузі освіти і науки оголошені Міністерством освіти і науки України та включені до середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року. О. О. Долинська, Є. В. Долинський, І. М. Шоробура аналізують фактори впливу на якість вищої освіти в Україні. О. М. Юхимюк досліджує чинники, що впливають на формування державного управління. С. В. Гала описує і вивчає досвід реформування та функціонування системи вищої освіти Китаю. С.А. Калашнікова досліджує систему управління державним сектором вищої освіти в США.

Не зважаючи на велику кількість проведених досліджень, наукових праць, залишилися недостатньо обґрунтованими питання вибору шляху розвитку закладів вищої освіти України, місця й ролі державного регулювання їхньої діяльності, що обумовило актуальність дисертаційної роботи. Злободенність питань, які турбують керівників українських університетів на сучасному етапі, зобов'язує до нагального їх вирішення. Виникає потреба в розробленні якісно нового шляху розвитку, концептуальної моделі, спираючись на використання вітчизняного й зарубіжного досвіду державного регулювання діяльності вищих навчальних закладів, а також запровадження принципів, що забезпечують успішне функціонування та гармонійний розвиток ЗВО. Потребують обґрунтування положення понятійно-категорійного апарату гармонійного розвитку вищих навчальних закладів.

Залишаються недостатньо обґрунтованими й сформованими концептуальні, теоретико-методологічні та методичні засади розвитку ЗВО, а також державного регулювання їхньої діяльності. Водночас існує потреба в удосконаленні методів аналізування й оцінювання діяльності ЗВО, а також вдосконалення моделі фінансово-інвестиційного забезпечення діяльності університетів. Зазвичай дослідники розглядають окремі сторони державного регулювання діяльності ЗВО, однак не заглиблюються в область причинно-наслідкових зв'язків, не піддають їх фундаментальному осмисленню, не задаються питанням синтезу принципів, дотримання яких забезпечило б гармонійний розвиток вищої школи.

Масштабність й актуальність питання з метою його розв'язання потребує системного підходу й усебічного вивчення. Усе вище зазначене зумовило вибір мети і завдань дисертаційної роботи відповідно до її теми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана на кафедрі менеджменту і міжнародного підприємництва

Національного університету «Львівська політехніка». За темою «Інвестиційно-інноваційне забезпечення розвитку національного господарства та його суб'єктів в умовах дослідження моделі глобалізації» (№ державної реєстрації 0115U006723) виконано дослідження інвестиційно-інноваційного забезпечення діяльності вищих навчальних закладів. Зокрема розроблено модель такого забезпечення, запропоновано концепцію реформування фінансової системи вищої школи в умовах трансформації економіки України, проведено аналіз фінансового забезпечення системи вищої школи України (Акт впровадження від 16.05.2018). За темою «Розвиток міжнародних економічних відносин в умовах глобалізації та євроінтеграції» (№ державної реєстрації 0117U001462) виконано дослідження вітчизняного та зарубіжного досвіду розвитку та державного регулювання діяльності вищих навчальних закладів. Проведений огляд дозволив виокремити низку особливостей, які характеризують розвинені і перспективні системи вищої школи світового рівня (Акт впровадження від 16.05.2018). За темою «Формування та розвиток систем наукових досліджень у вищих навчальних закладах» (№ державної реєстрації 0117U003812) виконано дослідження шляхів розширення спектру освітніх послуг вищих навчальних закладів, зокрема проведено аналіз інноваційних освітніх форм, які дозволяють забезпечити масовість вищої освіти, зробивши її доступною для загалу в результаті здешевлення освітніх послуг, проведено аналіз інвестиційного забезпечення системи вищої школи, пов'язаного з запровадженням електронних форм навчання (Акт впровадження від 16.05.2018).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є наукове обґрунтування й розроблення теоретико-методологічних, концептуальних та методико-прикладних засад гармонійного розвитку та державного регулювання діяльності закладів вищої освіти України.

Досягнення визначеної мети обумовило необхідність вирішення таких основних завдань:

- розкрити сутність і значення розвитку та державного регулювання діяльності закладів вищої освіти;
- визначити чинники, що впливають на розвиток та державне регулювання діяльності закладів вищої освіти;
- систематизувати напрямки розвитку та державного регулювання діяльності закладів вищої освіти;
- визначити сутність категорій «гармонійний розвиток» та «державне регулювання», їхню роль в діяльності закладу вищої освіти та проаналізувати значення провідних зарубіжних освітніх систем у побудові концепції гармонійного розвитку та державного регулювання діяльності закладів вищої освіти України;
- запропонувати теоретичну парадигму концепції гармонійного розвитку та державного регулювання діяльності закладів вищої освіти;
- обґрунтувати доцільність і перспективність вибору гармонійного шляху розвитку закладів вищої освіти;
- удосконалити інтегральний метод аналізування й оцінювання діяльності закладів вищої освіти;
- обґрунтувати доцільність формування оптимального набору індикаторів аналізування і оцінювання діяльності закладів вищої освіти;
- розвинути класифікацію інновацій в діяльності закладів вищої освіти;

- систематизувати механізми залучення інновацій в діяльності закладів вищої освіти;
- обґрунтувати роль державно-приватного партнерства у фінансово-інвестиційному забезпеченні діяльності закладів вищої освіти;
- удосконалити модель фінансово-інвестиційного забезпечення діяльності закладів вищої освіти.

Об'єктом дослідження є діяльність закладів вищої освіти та її державне регулювання.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та практичні засади гармонійного розвитку діяльності закладів вищої освіти у середовищі їх діяльності, а також державне регулювання їх функціонування.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційної роботи становлять сукупність принципів, прийомів, загальнотеоретичних, спеціальних та міждисциплінарних методів наукових досліджень. Для розв'язання поставлених завдань та досягнення встановленої мети у роботі було використано: метод системного аналізу вітчизняного і зарубіжного досвіду розвитку та державного регулювання діяльності вищих навчальних закладів (підр. 1.3); обґрунтування системи цілей і завдань концепції гармонійного розвитку та державного регулювання діяльності закладів вищої освіти (підр. 2.1); узагальнення положень аналізу і оцінки діяльності закладів вищої освіти (підр. 3.1), а також при аналізі і оцінці діяльності закладів вищої освіти України (підр. 3.3); експертний метод – у процесі встановлення вагових коефіцієнтів складових інтегрального показника під час оцінювання діяльності закладів вищої освіти (підр. 3.2); методи групування та систематизування – для виокремлення основних принципів гармонійного розвитку закладів вищої освіти (підр. 2.2), для систематизування чинників, що впливають на розвиток та державне регулювання діяльності університетів (підр. 1.2); індикативні методи – для висвітлення суті та значення державного регулювання діяльності ЗВО (підр. 1.1, 1.2), побудови моделі гармонійного розвитку та державного регулювання діяльності ЗВО, формування концепції реформування фінансової системи вищої школи (підр. 3.3, 5.3); статистичний аналіз – для встановлення рівня суттєвості впливу чинників на діяльність закладів вищої освіти (підр. 1.2), формалізованого оцінювання потреби у фахівцях (підр. 3.3), оцінювання динаміки показників діяльності ЗВО України та за кордоном (підр. 1.3, 3.3), моделювання фінансово-інвестиційного забезпечення діяльності закладів вищої освіти (підр. 5.3); інтегральний метод – для оцінювання діяльності ЗВО (підр. 3.2); метод потенціалів – для розроблення моделі підготовки спеціалістів престижних спеціальностей (підр. 3.3); метод структурно-логічного аналізу – для побудови моделі залучення інновацій в діяльності закладів вищої освіти (підр. 4.3), удосконалення моделі педагогічної інновації (підр. 4.1), для відшліфування моделі перспективного розвитку закладів вищої освіти України на засадах автономізації, модернізації моделі розвитку закладів вищої освіти України в умовах Євроінтеграції (підр. 3.3), для побудови моделі управління діяльністю закладу вищої освіти (підр. 2.3); метод лінійного програмування з метою побудови моделі впливу демографічного чинника на контингент студентів закладів вищої освіти України (підр. 1.2); програмно-цільовий метод – для укладання моделі фінансування діяльності закладів вищої освіти;

кореляційно-регресійний аналіз – для виявлення впливу соціально-економічних чинників на забезпечення гармонійного розвитку закладів вищої освіти (підр. 1.2), для аналізу й оцінювання діяльності закладів вищої освіти (підр. 3.2); математичне прогнозування – для окреслення моделі розподілу фінансових ресурсів (підр. 5.3); графічний метод – для наочності висвітлення теоретичного, методичного і розрахункового матеріалу дисертації. Науково-теоретичну та методичну основу дисертаційного дослідження склали наукові праці та публікації вчених, матеріали наукових конференцій у сфері вищої освіти.

Інформаційна база. У процесі дослідження використано законодавчі, нормативно-правові акти України, офіційні матеріали Державної служби статистики України, мережі Інтернет щодо результатів діяльності закладів вищої освіти; монографії, наукові статті з питань реформування галузі вищої школи, формування ефективної системи їх освітянської, наукової та економічної діяльності, позиціонування місця й ролі ЗВО в соціально-економічній системі країни, а також спостереження за розвитком діяльності ЗВО в різних регіонах і напрямках діяльності.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у концептуальному вирішенні науково-прикладної проблеми гармонійного розвитку та державного регулювання діяльності ЗВО України.

Основні положення дисертаційної роботи, що визначають її наукову новизну, полягають у такому:

вперше:

– розроблено концептуальні засади розвитку закладів вищої освіти, що ґрунтуються на дотриманні принципів гармонізації розвитку вищого навчального закладу і забезпечують оптимальну ефективність їхнього функціонування; застосовано поняття гармонійного розвитку діяльності ЗВО як цілісної комплексної системи складових забезпечення конкурентоздатного функціонування закладу вищої освіти в умовах глобалізації й інтеграції освітнього простору;

– розроблено комплекс моделей розвитку вищих навчальних закладів, а саме: управління діяльністю закладу вищої освіти, що охоплює місію і завдання ЗВО, принципи їх реалізації, засоби й моделі в освіті та науці в процесі підготовки фахівців; розвитку ЗВО України в умовах Євроінтеграції, що включає якісну та організаційну складову і законодавче врегулювання галузево-суспільних відносин; підготовки фахівців за спеціальностями, реалізація яких забезпечить загальну максимальну ефективність підготовки;

– розроблено методи залучення інновацій в діяльності закладу вищої освіти, що включають освітні, наукові та організаційно-управлінські інновації, а також модель залучення інновацій в діяльності ЗВО і способи її реалізації, інституалізацію інноваційної діяльності, наслідком якої буде її втілення в повсякденній практиці;

удосконалено:

– положення з оцінювання діяльності закладів вищої освіти України, побудована модель інтегрального показника оцінювання діяльності освітнього закладу, використання якої, на відміну від інших, дозволяє врахувати у зведеному показнику різні етапи та рівні оцінювання;

– механізми державно-приватного партнерства (ДПП), які будуть адаптовані в системі вищої школи. Запропоновані механізми ДПП, що на відміну від чинних,

сприяють розширенню форм взаємодії держави і бізнесу у вищій школі, вдосконаленню економічних механізмів функціонування ЗВО, зокрема створенню фінансових і ресурсних умов зростання інвестиційної привабливості фінансового потенціалу ЗВО, одночасно забезпечуючи високу якість підготовки спеціалістів;

– систему взаємозв'язків чинників зовнішнього і внутрішнього середовища діяльності ЗВО, яка, на відміну від уже розроблених, передбачає зміщення акцентів державного регулювання з дріб'язкової опіки й прискіпливого регламентування діяльності ЗВО на впровадження концепції гармонійного розвитку вищої школи і системний моніторинг ЗВО. Її адаптація має супроводжуватися прийняттям відповідних законів, які повинні створити сприятливі умови і стимулювати поступальний розвиток ЗВО;

набули подальшого розвитку:

– систематизація чинників державного регулювання освітянської діяльності ЗВО, яка, на відміну від чинних, передбачає ранжування за рівнем суттєвості впливу і включає: демографічні, політичні, економічні, мотиваційні, міжнародні, чинники внутрішнього середовища, ризики діяльності;

– модель державного регулювання діяльності ЗВО, відмінність якої полягає в розробленні програми перспективного розвитку вищої школи на засадах синтезу вищої освіти, науки і виробництва та передбачає державну підтримку діяльності ЗВО на основі досконалих цільових програм; запровадження практики розподілу обдарованих випускників з урахуванням їхніх здібностей; широку автономізацію ЗВО й запровадження системи інвестування найбільш потужних дослідницьких університетів.

– класифікація інновацій в діяльності ЗВО та механізм їхнього залучення. Відмінним є те, що виокремлено зовнішні способи залучення інновацій (гранти, договори з комерційними структурами, прямі договори з вітчизняними і закордонними ЗВО) і внутрішні способи залучення інновацій (організаційно-управлінські, технології освітянської діяльності);

– індикатори якості підготовки ЗВО фахівців, до переліку яких внесено наявність ресурсного забезпечення (науково-педагогічних кадрів відповідного рівня кваліфікації, фінансових, матеріальних, інформаційних, навчально-методичних та інших ресурсів), організація навчального процесу, контроль освітньої діяльності;

– класифікація фінансово-інвестиційного забезпечення діяльності ЗВО, куди входить державний сектор, приватно-корпоративний сектор, іноземні інвестиції. Види фінансово-інвестиційного забезпечення ЗВО розділені на групи: кошти державних і місцевих бюджетів; кошти приватного сектору, громадських організацій і фондів; кошти від економічної діяльності;

– модель фінансово-інвестиційного забезпечення та використання ресурсів університетів, яка відрізняється залученням ринкових інтересів фірм, організацією фандрейзингу (залучення грошових коштів та інших ресурсів: людських, матеріальних, інформаційних тощо) та запровадженням податкових пільг.

Основні наукові результати дисертаційної роботи використано у діяльності:

Адміністрації Президента України (довідка № 025/208 від 21.03.2018 р.) в питаннях формування конкурентних переваг вищих навчальних закладів України в період глобалізації, розроблення концепції гармонійного розвитку та державного

регулювання діяльності ЗВО, формування механізмів залучення інновацій у діяльності ЗВО в умовах державно-приватного партнерства;

– Директорату вищої освіти і освіти для дорослих Міністерства освіти і науки України (довідка № 27-12 від 04.05.2018 р.) у процесі реформування галузі з питань запровадження розроблених моделей: педагогічних інновацій, залучення інновацій в діяльності закладів вищої освіти, а також запропонованих способів залучення інновацій;

– Інституту модернізації змісту освіти Міністерства освіти і науки України (довідка № 282-18 від 26.04.2018 р.) під час розроблення проекту інноваційного шляху розвитку та державного регулювання діяльності ЗВО України із застосуванням методів аналізу і оцінювання діяльності ЗВО, розроблення механізмів залучення інвестиції для гармонійного розвитку діяльності ЗВО в умовах державно-приватного партнерства, залучення інновацій в науковій та освітній діяльності закладу вищої освіти;

– Львівської обласної Державної Адміністрації (довідка № 5/18-1772/0/2-18/6-10 від 6.03.2018 р.) в розробленні Програми розвитку освіти Львівщини на 2017-2020 роки щодо запровадження інноваційного шляху розвитку вищої школи, гармонійного шляху розвитку та державного регулювання діяльності ЗВО;

– Львівського національного університету імені Івана Франка (довідка № 1283-Н від 21.03.2018 р.) щодо засад розвитку закладів вищої освіти, методів аналізування і оцінювання діяльності ЗВО, які були використані при розробленні внутрішнього положення про оцінювання роботи підрозділів Університету та при опрацюванні стратегії розвитку;

– Львівського університету бізнесу та права (довідка № 131 від 30.07.2018р.) у впровадженні інновацій в освіті, що сприяє підвищенню якості підготовки студентів і диверсифікації джерел надходжень університету;

– Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка № 18-4-18 від 24.04.2018 р.) в розробленні стратегії залучення інновацій в діяльності закладу вищої освіти;

– Тернопільського національного економічного університету (довідка № 126-04-1492 від 08.08.2018 р.) щодо розроблення та вдосконалення механізмів залучення інновацій у навчальній, науковій та організаційно-управлінській діяльності;

– Української академії друкарства (довідка № 64-11/77 від 05.02.2018 р.) стосовно розроблення та вдосконалення положень з аналізування й оцінювання діяльності Академії. Пропозиції щодо запровадження гармонійного шляху розвитку закладу вищої освіти були корисними при вдосконаленні положень перспективної програми розвитку Української академії друкарства;

– Українського католицького університету (довідка № 5-28-2018 від 24.04.2018 р.) у сфері впровадження інновацій в освіті, що сприяє підвищенню якості підготовки фахівців.

Результати досліджень впроваджено у навчальний процес Національного університету «Львівська політехніка» (довідка №67-01-1075 від 07.06.2018 р.) у викладанні курсів: «Державний фінансовий контроль в секторі загального державного управління» та «Облік і звітність в оподаткуванні».

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є особисто виконаною науковою працею, у якій викладено підхід до вирішення питань реформування, оцінювання та управління діяльністю закладів вищої освіти, оригінальність якого

полягає в авторській інтерпретації гармонійного шляху розвитку ЗВО. Усі наукові результати, викладені в дисертації, отримав автор особисто та відображені у наукових публікаціях. Особистий внесок здобувача у наукових роботах, опублікованих у співавторстві, конкретизовано у списку праць за темою дисертації.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і висновки дисертаційного дослідження пройшли апробацію на міжнародних та Всеукраїнських науково-практичних конференціях, наукових семінарах кафедри, зокрема: «Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства» (Львів, 23-24 жовтня 2009 р.), «Реформування податкової служби України відповідно до європейських стандартів» (Ірпінь, 22 жовтня 2010 р.), «Проблеми формування та реалізації конкурентної політики (Львів, 15-16 вересня 2011 р.)», «Сучасні проблеми економіки і менеджменту» (Львів, 10-12 листопада 2011 р.), «Облік, аналіз і аудит в системі управління суб'єктів господарювання: вітчизняна практика та міжнародний досвід» (Сімферополь, 9-10 грудня 2011 р.), «Przeslanki i kierunki rozwoju rachunkowosci na Ukrainie» (Люблін, Польща, 27-29 травня 2012 р.), «Облік, аналіз та контроль на підприємствах АПК: стан та перспективи розвитку», «Управління якістю в освіті та промисловості: досвід, проблеми та перспективи» (Львів, 22-24 травня 2013 р.), «Організація управління: витоки, реалії та перспективи розвитку» (Львів, 20 жовтня 2014 р.), «Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства» (Львів, 23-24-25 жовтня 2014 р.), «Wybrane zagadnienia wspolczesnej rachunkowosci w Polsce i na Ukrainie» (Люблін, Польща, 21-22 травня 2015 р.), «Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні» (Тернопіль, 11 травня 2016 р.), «Проблеми інноваційного розвитку та інформаційного суспільства» (Київ, Україна, 20-21 жовтня 2016 р.), «Проблеми формування та реалізації конкурентної політики» (Львів, 21-22 вересня 2017 р.), «Ефективність організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку вищої освіти» (Київ, 6 жовтня 2017 р.), «Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність» (Київ, 15-16 березня 2018 р. Київ), «Стратегічні детермінанти соціально – економічного розвитку в умовах трансформаційних перетворень» (Київ, Україна, 25 квітня 2018 р.), а також наукових семінарах кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва Національного університету «Львівська політехніка».

Публікації. За темою дисертації опубліковано 41 наукову працю загальним обсягом 35,21 друк. арк. (з яких авторові належить 32,56 друк. арк.), зокрема 2 монографії, 24 публікації у наукових фахових виданнях України, з них 9 публікацій у виданнях, які включені до наукометричних баз даних, 1 стаття у виданні, яке включено до наукометричних баз даних, 4 праці у наукових періодичних виданнях інших держав, 9 тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях та 1 стаття, яка додатково відображає результати дисертації. Опубліковані роботи повністю висвітлюють основні результати дисертаційного дослідження.

Структура і обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, 5 розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Основний зміст роботи викладено на 384 сторінках. Дослідження містить 37 таблиць, 36 рисунків, список використаних джерел із 286 найменувань та 4 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дисертаційної роботи, визначено мету і завдання, об'єкт та предмет, методи дослідження, висвітлено наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, вказано особистий внесок здобувача та наведено дані про апробацію результатів дослідження.

У **першому розділі «Теоретико-прикладні засади розвитку та державного регулювання діяльності ЗВО України»** розкрито суть і значення розвитку закладів вищої освіти, охарактеризовані форми і методи державного регулювання їх діяльності; описані чинники, що впливають на розвиток та державне регулювання діяльності закладів вищої освіти; проведений огляд вітчизняного та зарубіжного досвіду розвитку та державного регулювання діяльності вищих навчальних закладів.

Якість державного регулювання освітянської діяльності ЗВО забезпечується комплексом чинників, які в поєднанні створюють сприятливі умови для гармонійного розвитку. До чинників зовнішнього середовища віднесені соціальні, економічні, політичні, ціннісно-ментальні, а також фактори глобалізації, перехід до інформаційного суспільства. До чинників внутрішнього середовища віднесені такі, що ґрунтуються на системі управління закладом вищої освіти і проявляють свій вплив у результативності управлінської діяльності. На рис. 1 наведено перелік чинників державного регулювання освітянської діяльності ЗВО.

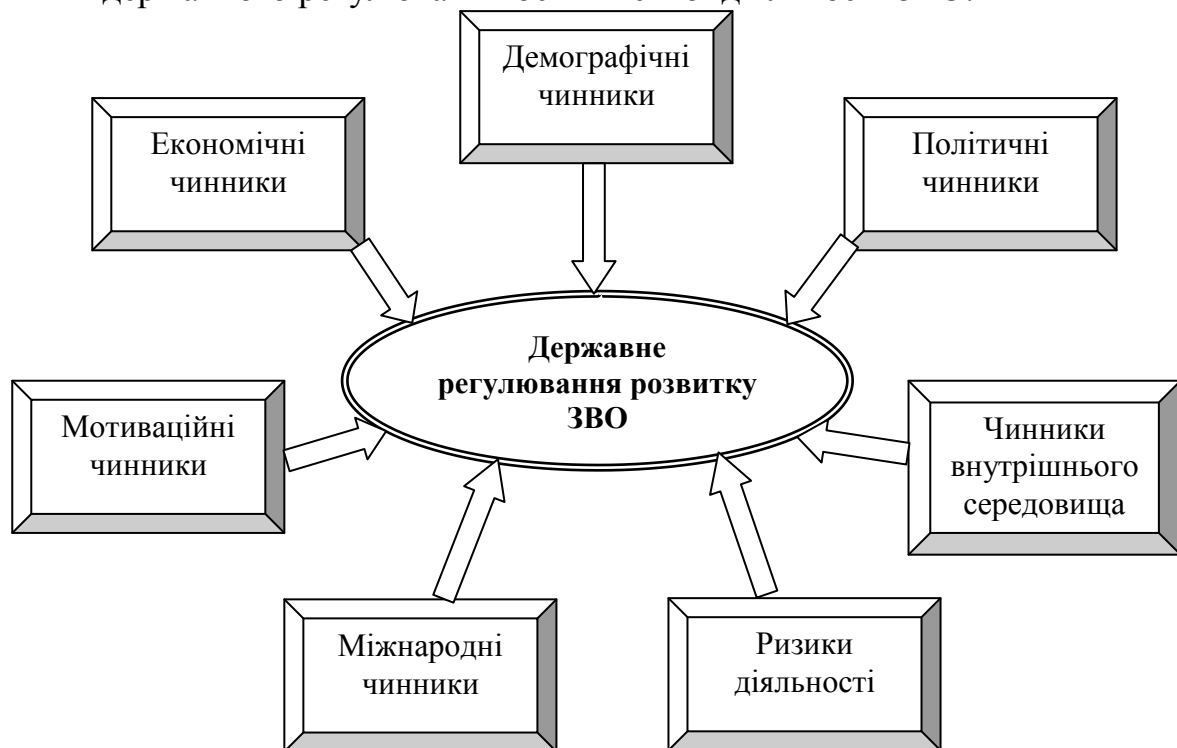

Рис. 1. Чинники державного регулювання розвитку ЗВО

Примітка: авторська розробка

Результати проведеного аналізування свідчить про наявний дисбаланс між попитом на ринку праці та випуском фахівців як за обсягами, так і за напрямками підготовки і спеціальностями. Статистичні дані контингенту студентів закладів вищої освіти України за період від 1995 до 2017 рр, наведено у табл. 1.

Характеристики закладів вищої освіти України I-IV рівня акредитації за 1995–2017 рр.

Показники	Період, роки											
	1995/96	2000/01	2005/06	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Кількість закладів вищої освіти – загалом, одиниць	1037	979	951	881	861	854	846	823	767	664	659	657
ЗВО державної та комун. форм власності	926 (89,30%)	816 (83,35%)	749 (78,76%)	685 (77,75%)	674 (78,28%)	666 (77,99%)	661 (78,13%)	646 (78,49%)	609 (79,40%)	520 (78,31%)	525 (79,67%)	527 (80%)
Чисельність студентів ЗВО державної та комун. форм власності, осіб	1469419 (95,39%)	1770859 (91,71%)	2310052 (85,27%)	2348246 (84,96%)	2243656 (86,31%)	2181363 (87,56%)	2042724 (88,37%)	1946666 (89,70%)	1861600 (90,69%)	1534299 (90,83%)	1465629 (91,3%)	1455443 (91,72%)
Випуск учнів загальноосвітніх навчальних закладів III ступеня, тис.	361	475	515	427	391	364	215	329	304	247	229	211
Чисельність студентів – разом, осіб	1540498	1930945	2709161	2763873	2599426	2491288	2311557	2170141	2052678	1689226	1605270	1586754
Денних	1071895	1260298	1607243	1622022	1569769	1553082	1442385	1391960	1309592	1153293	1141291	1140100
Вечірніх	41189	14122	12322	11100	10216	8976	7710	6614	5555	4797	3822	3312
Заочних	427414	656525	1089596	1130751	1019441	929230	861462	771567	677735	531136	460157	443342
Відсоток студентів заочної форми навчання	27,75	34,00	40,22	40,91	39,22	37,30	37,27	35,55	33,02	31,44	28,67	27,94
Кількість студентів у розрахунку на 10000 населення, осіб	300	392	578	599	566	557	519	488	463	393	375	372

Неможливість працевлаштування за фахом призводить до загострення соціальної напруженості, необхідності перепідготовки кадрів або одержання другої освіти. Аналіз зарубіжного досвіду показав, що успішний розвиток механізму державного регулювання галузі освіти реалізується у стратегії урядового регулювання, яка закладена в моделі державного контролю системи вищої освіти. Основним чинником державного регулювання діяльності вищих навчальних закладів є фінансова підтримка їх діяльності, що має важливе значення в забезпеченні поступального розвитку вищої школи. Результати дослідження показали, що досягнення високих показників діяльності ЗВО забезпечуються в результаті синтезу впливових зовнішніх і внутрішніх чинників. Характерними особливостями країн з розвинутою системою вищої школи є такі:

- працівників готують за попередньо розробленим і узгодженим на рівні країни планом з метою забезпечення економічного зростання та уникнення підготовки незабезпечених робочим місцем працівників;

- держава виділяє на освіту і професійну підготовку кадрів значні кошти;

- на державному рівні передбачено розподіл обдарованих випускників з врахуванням їх здібностей. При цьому частина випускників поступають у ЗВО, а решта – в професійно-технічні училища;

- ЗВО зорієнтовані на підготовку наукових, інженерно-технічних кадрів, фахівців у сфері фінансів і мінімально зорієнтовані на загальноосвітні дисципліни;

- університети наділені й користуються реальною автономією, провідні дослідницькі університети отримують державні інвестиції;

- ЗВО функціонують у складі об'єднань з корпоративним сектором, прикладом яких можуть бути технопарки, спільні підприємства. Результатом таких об'єднань є ефективне використання на вищу школу фінансових ресурсів і координація зусиль з випуску наукомісткої продукції.

Водночас в Україні програми цільової підтримки наукової діяльності та стимулювання розвитку високих технологій працюють недостатньо ефективно. Чинна система фінансування наукової сфери не передбачає доведення наукових розробок до їх комерційного використання. Потребують відновлення на якісно новому рівні програми цільової підтримки наукової діяльності та стимулювання розвитку високих технологій, що передбачає доведення наукових розробок до їх прикладного використання.

Характерною ознакою формування передової розвинутої системи вищої школи є державна підтримка процесу реформування галузі. Фінансове забезпечення виділяється на програми перспективного розвитку, розроблені на державному рівні. Основні акценти роблять на якісних характеристиках освітнього процесу. Перспективний розвиток вищих навчальних закладів передбачає синтез вищої освіти, науки й виробництва.

Доведено, що досягти реального підвищення якості вищої освіти і формування конкурентоздатної системи вищої школи в Україні можна завдяки удосконаленню державного регулювання діяльності закладів вищої освіти, завданням якого є забезпечення поступального розвитку вищої освіти. Держава повинна відмовитись від дріб'язкової опіки й прискіпливого регламентування діяльності ЗВО, натомість взявши на себе обов'язок розроблення концепції розвитку вищої школи,

впровадження якої супроводжуватиметься прийняттям відповідних законів, покликаних стимулювати такий розвиток.

Наголошується на питанні запровадження нових навчальних та науково-дослідних програм, які відповідають сучасним потребам економічного розвитку країни. Низька конкурентоспроможність українських випускників на європейському ринку праці пояснюється слабким зв'язком вищої освіти з ринком праці, відставанням вищої школи від наукоємних інноваційних розробок. Існуюча в Україні система планування підготовки фахівців потребує реформування з задіянням механізмів координації ринку освітніх послуг і потреб економіки, що дозволить уникнути дисбалансу між підготовкою фахівців та попитом на них на ринку праці. Така ситуація характерна в плані як обсягів, так і напрямів підготовки та спеціальностей. Регіональну потребу в підготовці кадрів у розрізі освітньо-професійних напрямків запропоновано визначати з врахуванням функціонування у регіоні базових шкіл, підприємств регіону, ЗВО різних рівнів акредитації, а також життєвого циклу професій.

Державна програма розвитку вищої освіти України має передбачати моніторинг ЗВО, державне регулювання діяльності й оптимізацію мережі цих закладів у результаті їх об'єднання та інтеграції з галузевими науковими установами, виробничими структурами на зразок технопарків. Роль держави повинна зводитись до створення правових, економічних, ефективних організаційних механізмів, сприятливих для розвитку ЗВО. Значне місце в державному регулюванні діяльності ЗВО відведено державно-приватному партнерству.

У другому розділі «Концепція гармонійного розвитку та державного регулювання діяльності ЗВО» розкрито основні засади концепції гармонійного розвитку та державного регулювання діяльності вищих навчальних закладів, зокрема висвітлено діяльність закладу вищої освіти як об'єкта гармонійного розвитку та державного регулювання; сформовано й охарактеризовано основні принципи та закономірності гармонійного розвитку та державного регулювання діяльності закладів вищої освіти.

Аналіз літературних джерел, а також вивчення теорії і практики дали змогу розглядати гармонійність функціонування закладу вищої освіти у зовнішньому середовищі, а також гармонійність з позицій педагогіки, яка стосується розвитку людини. Гармонійний розвиток як геополітичний орієнтир - це багатофакторний і багатозначний процес, кінцевою метою якого є гармонійне збалансоване у соціальному, економічному й екологічному аспектах співіснування людини і природи. Шлях України до гармонійного розвитку повинен ґрунтуватися на критичному усвідомленні сучасної стратегії сталого розвитку, передумовою реалізації якої є суспільний договір між владою, бізнесом та громадянським суспільством, де кожна сторона має свою зону відповідальності.

Ідея гармонійного розвитку закладів вищої освіти передбачає їх органічне поєднання з соціально-економічним та культурологічним організмом країни і ґрунтується на засадах автономії, відповідності, поступальності, прогресивності, збалансованості, випереджального розвитку, інтернаціоналізації, доброчесності. Гармонійний розвиток закладів вищої освіти передбачає взаємопов'язаність перелічених засад, доцільність, впорядкованість, змістовність, логічність, та

відсутність між ними суперечностей, що в сукупності забезпечує освітньому закладу конкурентні переваги. Перелічені засади охоплюють дію чинників зовнішнього і внутрішнього середовища, а державне регулювання покликане координувати їх вплив з метою недопущення загроз руйнування системи, створюючи умови для гармонійного розвитку. Гармонійність розвитку ЗВО є специфічною для кожного соціального угруповання, оскільки містить дієві складові, притаманні соціуму, в якому здійснюється їхня діяльність. В Україні запровадження гармонійного шляху розвитку ЗВО потребує комплексного підходу й задіяння чинників, що забезпечують реалізацію проекту. Такими чинниками є: забезпечення реальної автономії ЗВО, яка б внесла суттєві поправки в чинну систему організування вищої школи; підготовка фахівців, які потрібні зараз або в найближчому майбутньому, враховуючи тенденції й перспективи розвитку національної економіки; формування навчальних програм відповідно до економічних запитів. Зазначені фактори є тим підґрунтям, що дає змогу адаптувати складові гармонізації розвитку вищого навчального закладу, перелік яких ілюструє рис. 2.

Рис.2. Складові гармонізації розвитку вищого навчального закладу

Примітка: авторська розробка

Обґрунтовано, що запровадження концепції гармонійного розвитку ЗВО дасть змогу вийти на рівень провідних освітянських систем у світовому масштабі, однак це буде не квантове досягнення, а стале функціонування. В основу гармонійного шляху розвитку ЗВО покладено дотримання цілої низки принципів, зокрема: системності, адаптивності, ефективності, оптимальності, когерентності, цілеспрямованості, полівекторності, перманентності, збалансованості та інших.

У дидактичному процесі закон педагогічної гармонії означає поєднання і взаємозв'язок всіх його складових: змісту і форм, методів і засобів, а також

організації управління. На підставі аналізу теоретичних і практичних аспектів діяльності ЗВО запропоновано перелік складових гармонійного розвитку, що формують дію закономірностей. Пріоритетність у переліку наведених складових належить фінансово-економічному блоку. Формування механізму фінансування є ключовою передумовою розвитку вищої школи. Реалізація системи розподілу бюджетних місць для абітурієнтів за принципом «гроші за кращими студентами» передбачає автоматизований розподіл фінансування між університетами. Акцент робиться на тому, що кращі освітні заклади повинні мати більше державного фінансування. Окрім фінансово-економічної складової дію закономірностей гармонійного розвитку ЗВО формують: інноваційна діяльність в освіті і науці, інвестиційна складова, регіональна складова, технології освітянської діяльності, інформаційне забезпечення, природоохоронна діяльність. Освітнім установам у питаннях природоохоронної діяльності відведено ключову роль. Гармонійний розвиток діяльності ЗВО є закономірним наслідком дії зазначених складових, які водночас реалізуються завдяки закономірностям, що забезпечують їх прояв.

Доведено, що гармонійний розвиток і державне регулювання діяльності ЗВО набувають характеру закономірності за умов дотримання законів пропорційного розвитку, плановірності, рівномірного зростання. Найповніше закономірності гармонійного розвитку ЗВО проявляються в умовах дії стратегії сталого розвитку.

Загалом принципи гармонійного розвитку ЗВО створюють систему, в якій реалізація одного принципу пов'язана з реалізацією інших, забезпечуючи їхню цілісну єдність та взаємозв'язок. Перелічені принципи є складовою управлінської моделі, яку наведено на рис. 3.

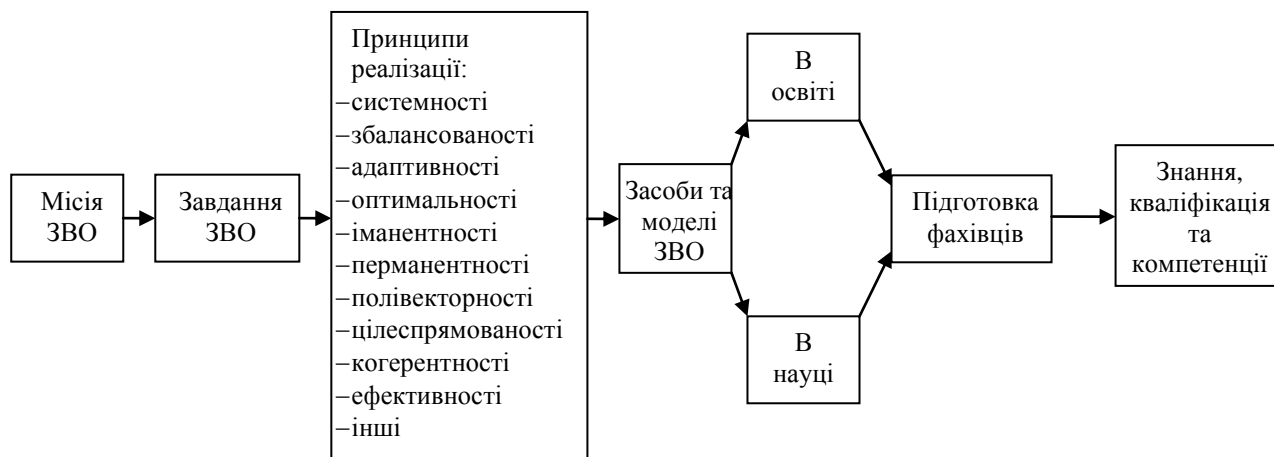

Рис. 3. Модель управління діяльністю закладу вищої освіти

Примітка: авторська розробка

Запровадження гармонійного шляху розвитку ЗВО як концепції державного регулювання їх діяльності пов'язане з необхідністю економічних, політичних, соціальних і насамперед світоглядних змін. Обґрунтовано можливість впровадження й адаптації до мінливих умов сьогодення концепції гармонійного шляху розвитку ЗВО. Візуально концепція представлена на рис. 4.

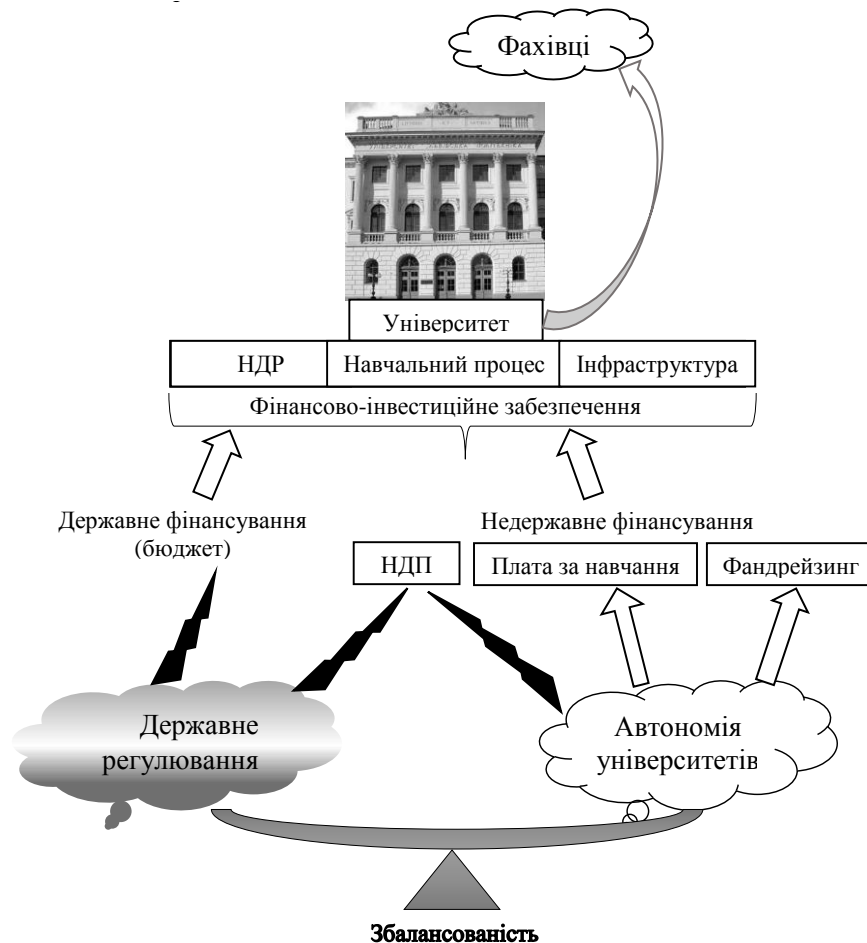

Рис. 4. Концепція гармонійного розвитку і державного регулювання діяльності ЗВО України

Примітка: авторська розробка

Діяльність ЗВО ґрунтується на поєднанні таких складових: виконання науково-дослідних робіт (НДР), забезпечення навчального процесу та інфраструктура. Фінансово-інвестиційне забезпечення процесу функціонування ЗВО може реалізовуватись як за рахунок держави, так і з недержавних джерел: реалізації науково-дослідних проектів (НДП) (замовником яких може бути й держава), поступлень у вигляді плати за навчання, а також фандрейзингу. Державне регулювання здійснюється за тими статтями і програмами, за якими проводиться фінансування чи інвестування і має доволі жорсткий характер. Водночас недержавне фінансово-інвестиційне забезпечення є реалізацією прав автономії ЗВО. Гармонізація розвитку й державного регулювання діяльності ЗВО полягає у знаходженні оптимального співвідношення (збалансованості) між державним регулюванням і автономією університетів. Враховуючи недосконалість імплементації університетської автономії, стримуючим фактором реалізації автономії університетів є недосконалість управління ними, оскільки на даному етапі маємо перевагу державного регулювання діяльності ЗВО. Впровадження запропонованої концепції повинно реалізовуватися поетапно, цілеспрямовано, готуючи університети до набуття автономії. Сьогодні відмова від системи державного замовлення може призвести до небажаних наслідків в питаннях функціонування багатьох українських ЗВО, кризових явищ в середовищі науково-

педагогічного персоналу, а також соціальної напруженості. Пропоновану модель необхідно розглядати в динаміці, а механізм державного замовлення повинен створювати додаткові мотивації для абітурієнтів найбільш затребуваних українською економікою спеціальностей.

У третьому розділі «Аналізування і оцінювання діяльності ЗВО України та особливості її державного регулювання» проведено узагальнення положень з аналізування й оцінювання діяльності закладів вищої освіти; вдосконалено інтегральний метод аналізування й оцінювання діяльності ЗВО; проведено аналіз стану діяльності ЗВО.

Результати проведеного дослідження показали, що в Україні існують три рівні оцінювання діяльності закладів вищої освіти, а саме: на відомчому рівні (МОН України); на рівні кожного ЗВО; міжнародними та вітчизняними незалежними рейтинговими компаніями. Відомчий рівень аналізування й оцінювання проводиться за критеріями, наведеними у Положенні про національну систему рейтингового оцінювання діяльності вищих навчальних закладів та за методикою рейтингового оцінювання діяльності вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, затвердженою наказом МОН України. Аналізування й оцінювання на рівні закладів вищої освіти здійснюється на основі розроблених внутрішніх документів. Критерії такого оцінювання вибираються з врахуванням специфіки ЗВО та з метою стимулювання підрозділів, а в їх розрізі – науково-педагогічного персоналу з метою покращення якісних показників діяльності. Оцінювання діяльності ЗВО міжнародними й вітчизняними рейтинговими компаніями проводиться за набором критеріїв та з використанням методології їх формування, які змінюються залежно від пріоритетних цілей дослідження.

Приймаючи рішення на вищому державному рівні, враховуються результати як відомчого оцінювання, так авторитетних вітчизняних і міжнародних рейтингових компаній. Виконані дослідження дали змогу сформулювати висновок про те, що сучасна система контролю й оцінювання є важливим механізмом отримання високих якісних стандартів вищої освіти і покликана виявити сильні й слабкі сторони діяльності ЗВО. Її завдання полягає у стимулюванні університетів до вироблення стратегії підвищення якості освітніх послуг. Розроблення й апробація нових підходів, моделей і технологій підготовки спеціалістів повинно враховувати національні особливості організування освітнього процесу, а також контролю й оцінювання знань студентів. Результати оцінювання рівня конкурентоспроможності ЗВО на ринку освітніх послуг дозволяють визначити сильні та слабкі сторони їхньої діяльності з метою прийняття належних заходів щодо покращення рейтингових показників.

Обґрунтовано доцільність використання інтегрального методу як систематизованої сукупності кроків, які потрібно здійснити, щоб виконати комплексне оцінювання діяльності ЗВО. До переліку таких кроків оцінювання входять: навчальний рейтинг студента, рейтинг діяльності викладача, внутрішній рейтинг ЗВО на рівні його підрозділів, національний рейтинг ЗВО, міжнародний рейтинг ЗВО.

У середовищі вищої школи рейтинг у навчальному процесі інтегрально характеризує успішність і знання студента з одного чи кількох предметів упродовж

певного періоду навчання і виражений числовою багатобальною величиною. Інтегральний рейтинг успішності і знань студента ілюструє рис. 5.

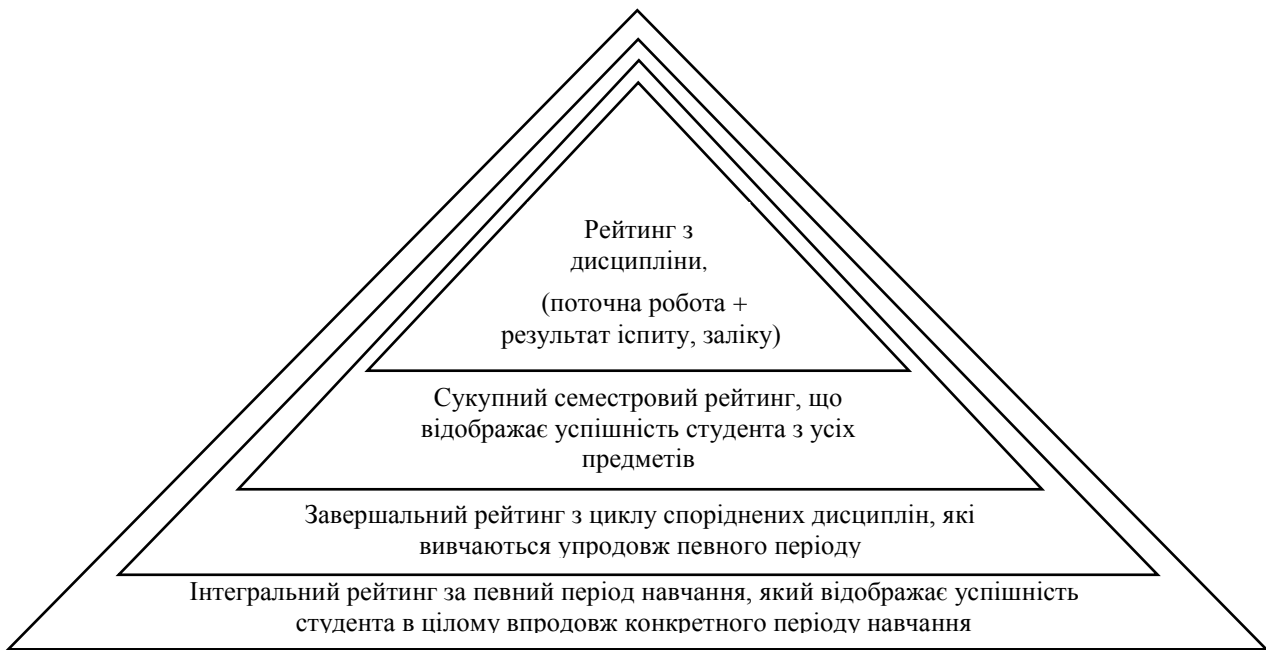

Рис. 5. Інтегральний рейтинг успішності і знань студента

Примітка: авторська розробка

Наведена модель показує, що на початковій стадії рейтингування проводиться оцінювання успішності студента за окремими дисциплінами, результати якого є інформаційною базою для визначення сукупного семестрового рейтингу. Водночас результати семестрового рейтингу є основою для визначення завершального рейтингу з циклу споріднених дисциплін. Визначення інтегрального рейтингу студента проводиться на базі оцінних показників попередніх рівнів.

Модель рейтингового оцінювання ЗВО наведено на рис. 6.

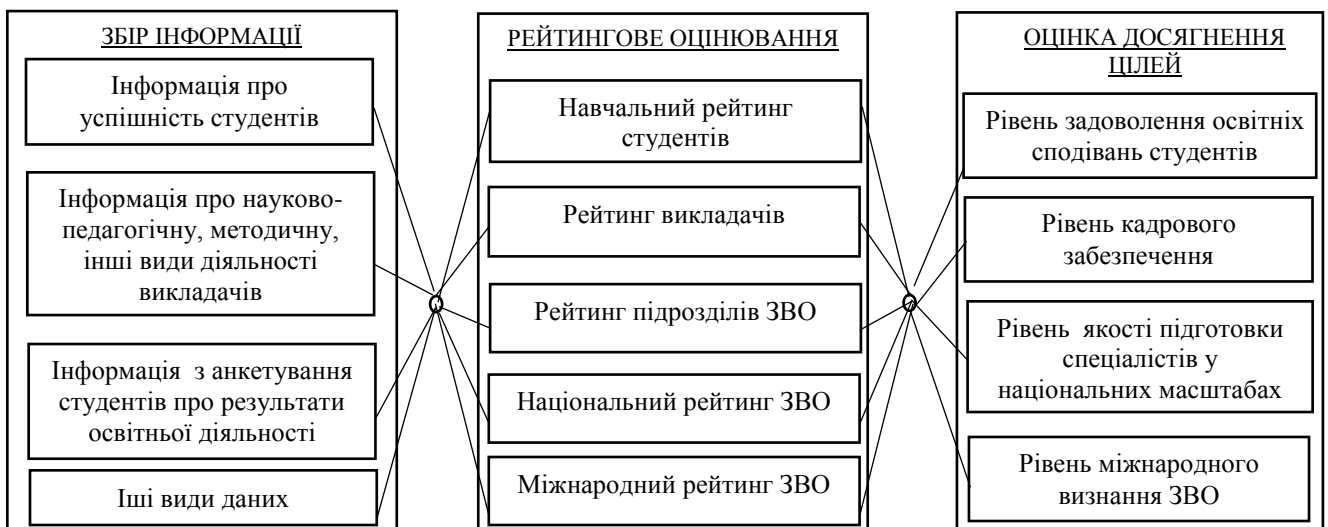

Рис. 6. Інтегральний метод оцінювання ЗВО

Примітка: авторська розробка

Процес рейтингового оцінювання діяльності ЗВО умовно можна поділити на

такі три етапи: збір інформації про об'єкти рейтингування, процес рейтингування, оцінювання рівня досягнення поставлених цілей. Перелічені етапи перебувають у тісному взаємозв'язку. Результати навчального рейтингу використовують для оцінювання діяльності ЗВО загалом.

Обґрунтовано необхідність побудови інтегрального показника, за допомогою якого можна провести необхідне ранжування. Така необхідність обумовлена великою кількістю показників, які мають неоднакову природу й відображають різні характеристики досліджуваного явища. Побудова інтегрального показника пов'язана з трьома основними складовими, які становлять його фундаментальну базу, а саме: визначення його концепції, формування інформаційної бази, визначення алгоритму його розрахунку. Інтегрована оцінка передбачає достатньо високий рівень врахування різних підходів оцінювання та збору інформації. Формалізовано інтегральний показник оцінювання ЗВО можна представити так:

$$I_o = \alpha_1 \cdot Z_o + \alpha_2 \cdot P_o + \alpha_3 \cdot D_c, \quad (1)$$

де I_o – інтегральна оцінка; Z_o – оцінка якості збору інформації; P_o – інтегрована рейтингова оцінка; D_c – оцінка досягнення цілей; $\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3$ - вагові коефіцієнти. Сума вагових коефіцієнтів відповідає рівності:

$$\sum_{i=1}^3 \alpha_i = 1. \quad (2)$$

Значення вагових коефіцієнтів можна отримати експертним методом, наприклад, через роботу відповідної комісії спеціалістів у цій галузі знань. Виконання умови (2) дозволяє визначити вагу кожного окремого етапу оцінювання. Складові Z_o, P_o, D_c обчислюються наведеними вище методами. Зауважимо, що I_o , обчислена за формулою (1), позбавлена суб'єктивності в процесі оцінювання, а з іншого боку – дає достатньо простий алгоритм встановлення рейтингу ЗВО. Побудована модель дозволяє врахувати у зведеному показнику різні етапи та рівні оцінювання. Перелічені етапи для різних ЗВО повинні бути зведені до однакового шкалювання. Це забезпечить об'єктивність у порівняльному вимірнику, а проведені розрахунки слугуватимуть індикаторами рівня досягнення цілей.

Результати проведеного огляду діяльності ЗВО України показали, що ситуація в сфері вищої школи все більше поляризується. Опубліковані МОН України дані про результати вступної кампанії 2017 р. показали, що на десятку найпопулярніших серед абітурієнтів університетів припадає 58,8% обсягу вступників 2017 р., в той час як дольова участь означених вишів у загальній кількості ЗВО становить 1,5%. В умовах розподілу бюджетного фінансування ЗВО за принципом «гроші за студентом» наявна картина свідчить про неминучість структурних змін у системі вищої школи вже у найближчий час.

Зосереджено увагу на пріоритетах вступників під час вибору спеціальності. Незважаючи на низьку затребуваність на ринку праці, одними із найпопулярніших у абітурієнтів у 2017 р. були такі спеціальності, як «Право», «Менеджмент», «Економіка» та «Туризм». Водночас високі рейтингові позиції займають такі потрібні економіці спеціальності, як «Комп'ютерні науки» та «Інженерія програмного забезпечення». Однак далеко не всі актуальні для національної економіки спеціальності мають попит. Непопулярними є гідроенергетика, освітні та

педагогічні науки, атомна енергетика.

Важлива роль у процесі гармонізації потреб економіки і підготовки кадрів затребуваних спеціальностей відведена державному регулюванню. Перелік спеціальностей за кількістю бюджетних місць ілюструє рис. 7.

Рис. 7. Перелік спеціальностей за кількістю бюджетних місць

Найпопулярніші серед вступників-контрактників у 2016 р. спеціальності займають половину місць у переліку 10 з найбільшою кількістю виділених бюджетних місць.

Виходячи з актуальності проблематики, запропонована математична модель, за якою можна визначити, скільки спеціалістів престижних спеціальностей повинен готувати кожний ЗВО, щоб забезпечити загальну максимальну ефективність підготовки спеціалістів. Для цього треба насамперед визначити рейтинг кожного ЗВО з підготовки спеціалістів престижних спеціальностей. Рейтинг ЗВО визначаємо за якістю професорів і доцентів, які забезпечують підготовку спеціалістів. Мається на увазі, що за певний період (наприклад, за останні п'ять років) треба враховувати кількість: публікацій у фахових наукових журналах, публікацій у зарубіжних журналах і виданнях, що входять до науково-метричної бази, захищених кандидатських і докторських дисертацій, надрукованих підручників і посібників тощо.

Для побудови моделі введемо такі позначення: n – кількість ЗВО, здатних готувати спеціалістів з певної кількості наявного набору; m – кількість престижних спеціальностей, що входять до наявного набору; r_{ij} – рейтинг підготовки спеціаліста j -ї спеціальності в i -му ЗВО ($r_{ij}=0$, якщо i -й ЗВО не готує спеціалістів з j -ї спеціальності); c_{ij} – вартість підготовки спеціаліста j -ї спеціальності в i -му ЗВО; V_i – обсяг коштів, виділених для підготовки спеціалістів i -му ЗВО; p_j – потреба в спеціалістах j -ї спеціальності; x_{ij} – кількість спеціалістів j -ї спеціальності, що плануються готувати в i -му ЗВО (шукані величини).

Завдання полягає в такому плануванні підготовки спеціалістів престижних спеціальностей, щоб загальний рейтинг підготовки спеціалістів був найбільшим. Для складання математичної моделі задачі престижні спеціальності позначено

натуральними числами від 1 до m , а через M_i позначено впорядковану за зростанням підмножину цих чисел, які відповідають спеціальностям, за якими здатний готувати спеціалістів i -й ЗВО. Тоді математична модель задачі матиме вигляд:

$$L = \sum_{i=1}^n \sum_{j \in M_i} r_{ij} x_{ij} \rightarrow \max$$

за умов

$$\begin{aligned} \sum_{i=1}^n x_{ij} &= p_j, j = 1, 2, \dots, m; \\ \sum_{j \in M_i} c_{ij} x_{ij} &\leq V_i, i = 1, 2, \dots, n; \\ x_{ij} &\geq 0, i = 1, 2, \dots, n, j \in M_i. \end{aligned}$$

Покажемо, що цю модель можна звести до моделі транспортної задачі. Допустимо, що

$$c_{ij} = \alpha_i \beta_j,$$

де α_i залежить від ЗВО, β_j – від спеціальності. Тоді умову

$$\sum_{j \in M_i} \alpha_i \beta_j x_{ij} \leq V_i, i = 1, 2, \dots, n$$

можна представити у вигляді

$$\sum_{j \in M_i} \beta_j x_{ij} \leq \frac{V_i}{\alpha_i}, i = 1, 2, \dots, n.$$

Позначимо $\beta_j x_{ij} = y_{ij}$. Тоді

$$\sum_{j \in M_i} y_{ij} \leq \frac{V_i}{\alpha_i}, i = 1, 2, \dots, n.$$

Оскільки $x_{ij} = \frac{y_{ij}}{\beta_j}$, то умову

$$\sum_{i=1}^n x_{ij} = p_j, j = 1, 2, \dots, m$$

можна переписати у вигляді

$$\sum_{i=1}^n y_{ij} = p_j \beta_j, j = 1, 2, \dots, m.$$

Цільова функція набуде вигляду

$$L = \sum_{i=1}^n \sum_{j \in M_i} r_{ij} \frac{y_{ij}}{\beta_j} \rightarrow \max.$$

Отже, ми одержали математичну модель транспортної задачі

$$L = \sum_{i=1}^n \sum_{j \in M_i} r_{ij} \frac{y_{ij}}{\beta_j} \rightarrow \max$$

за умов

$$\sum_{i=1}^n y_{ij} = p_j \beta_j, j = 1, 2, \dots, m;$$

$$\sum_{j \in M_i} y_{ij} \leq \frac{V_i}{\alpha_i}, i = 1, 2, \dots, n;$$

$$y_{ij} \geq 0, i = 1, 2, \dots, n, j \in M_i.$$

Одержану транспортну задачу можна розв'язати методом потенціалів при відомих параметрах задачі.

Наголошено на важливості радикальних змін в галузі вищої школи, пов'язаних зі зростаючою мобільністю українських абітурієнтів і відкритістю іноземних вишів, а також відтоком інтелектуального потенціалу за кордон. Згідно зі статистикою 2017 р., яку передала Польща в МОН України, тільки у польських вишах навчається приблизно 60 тис. студентів з України, в той час як у 2013-2014 академічному році в Польщі навчалися 15 тисяч громадян України. Частка українців серед іноземних студентів у Польщі становить 42%. Чотири тисячі з них зараз отримують стипендії або знаходяться на безкоштовному навчанні. Однак українські абітурієнти вибирають для навчання й вищі навчальні заклади інших країн, зокрема Німеччини, Франції, Великобританії, США та ін. Безконтрольна відкритість української освітньої системи може завдати збитки національним інтересам, тому актуальною є адаптація запропонованої моделі розвитку ЗВО України в умовах Євроінтеграції. Основний акцент в діяльності ЗВО сьогодення зроблено на забезпечення якості освітнього процесу. При цьому актуальовано питання регулярного моніторингу результативності діяльності, що проявляється у рівні працевлаштування випускників, кількості публікацій науково-освітнього персоналу, їх цитованості, залученні студентів до науково-пошукових робіт, рівні міжнародної співпраці тощо. У процесі реформування системи вищої школи України успіху можна досягти, поєднавши позитивний зарубіжний досвід і національні особливості.

У четвертому розділі «Формування механізмів залучення інновацій для гармонійного розвитку діяльності ЗВО в умовах державно-приватного партнерства» наведено класифікацію інновацій в діяльності закладів вищої освіти; розкрито види механізмів залучення інновацій в діяльності ЗВО; розроблено модель залучення інновацій в діяльності ЗВО.

Інноваційне забезпечення діяльності ЗВО має такі складові: інновації в освіті, науці та організаційно-управлінські інновації. Освітні інновації безпосередньо впливають на якість освітнього процесу, наукові пов'язані із залученням інвестицій, організаційно-управлінські передбачають зміни в системі управління ЗВО з метою забезпечення його конкурентоздатності і підвищення ефективності функціонування.

Інновації в освітній сфері можна розділити на технологічні і педагогічні. За результатами проведеного дослідження виокремлено такі інноваційні освітні технології: хмарні технології (Cloud Computing); мобільне навчання (Mobile Learning); планшетні технології (Tablet Computing); масові відкриті онлайн-курси (Massive Open Online Courses (MOOCs)); технології відкритого контенту (Open Content); аналітичне навчання (Learning Analytics); технології ігрового навчання (Games and Gamification); технології 3D-друку (3D Printing); віртуальні та віддалені лабораторії (Virtual and Remote Laboratories); переносні технології (Wearable

Technology). Запровадження педагогічних інновацій передбачає зміни в організації внутрішньої діяльності ЗВО, введення нового в цілі, змістовну складову освіти, методи та форми навчання і виховання, організацію спільної діяльності викладача і студента і мають на меті підвищення їхньої ефективності. Візуально педагогічні інновації представлено у вигляді моделі (рис. 8).

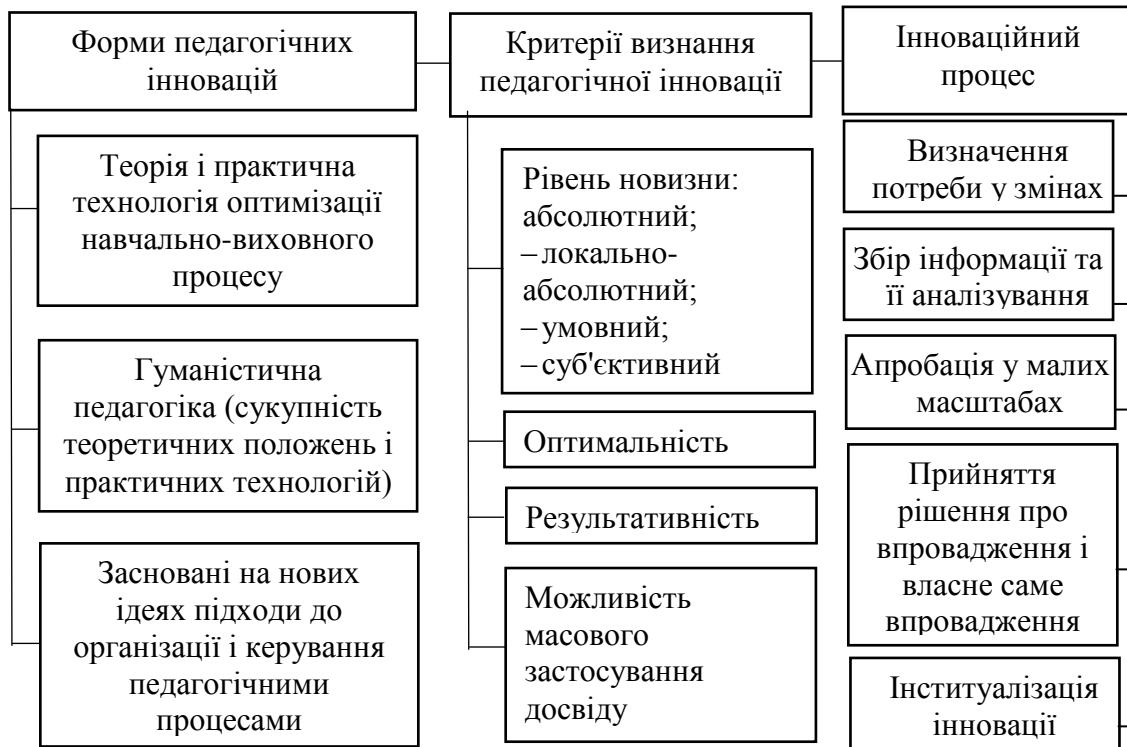

Рис. 8. Модель педагогічної інновації

Примітка: авторська розробка

Важливе значення в діяльності українських ЗВО відведено інноваціям в науці, які реалізуються переважно в рамках підрозділу освітнього закладу, прикладом якого може бути науково-дослідна частина (НДЧ). Водночас у більшості розвинених країн прикладна наука зосереджена в корпораціях (інноваційних структурах, бізнес-інкубаторах, технопарках), утворених шляхом поєднання вищих навчальних закладів і промислових підприємств.

В Україні найбільшого поширення набули корпоративні об'єднання у вигляді технопарків, які стали ефективною формою зближення науки і виробництва і мають завдання скорочувати тривалість циклу «дослідження – розробка – упровадження». Період реформування системи вищої школи з входженням ЗВО у технопарки, бізнес-інкубатори, інші науково-інноваційні комерційні об'єднання – це одночасно можливість закріпитись на ринку освітніх послуг за рахунок диверсифікації джерел фінансування їхньої діяльності. Зосереджене у технопарках унікальне устаткування, обчислювальні центри, лабораторії дозволяють проводити дослідження й наукові експерименти з метою розроблення інновацій, чого не можуть собі дозволити навіть найбільш престижні українські ЗВО, а зосередження висококваліфікованих кадрів різних спеціальностей (учених, розробників, дослідників, аналітиків, інженерів, спеціалістів різного профілю) дає можливість проводити міжгалузеві дослідження, що належить до стратегічних завдань держави.

Організаційно-управлінські інновації ЗВО передбачають розроблення і впровадження нових: систем управління університетом; моделей і способів організації освітянської діяльності; систем управління знаннями. Вдосконалення відповідно до вимог сьогодення організаційної моделі ЗВО має безпосередній причинно-наслідковий зв'язок з локальними і глобальними економіками. З метою стимулювання інновацій та адаптації до потреб економіки заклади вищої освіти необхідно реорганізовувати так, щоб досягати максимальної гнучкості і сприяти розвитку творчих здібностей і підприємницького мислення студентів. На майбутнє вищої освіти все більше впливає спільна діяльність університетів. Практика об'єднання ЗВО у консорціуми-асоціації двох чи кількох організацій з метою консолідації ресурсів та кращого позиціонування себе для впровадження освітніх інновацій щораз більше поширюється у світовому масштабі. Це дає змогу університетам з різних країн об'єднувати зусилля для досягнення бажаних цілей, що стосуються технологій, досліджень або схожих цінностей. Доведено, що колективні дії є надійним способом постійної модернізації технологічної інфраструктури та IT-сервісів.

Залучення інновацій в діяльності ЗВО може відбуватись зовнішніми і внутрішніми способами. З переліку зовнішніх способів найбільшого поширення набули такі: гранти, договори з підприємствами та іншими комерційними структурами на предмет виконання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт інноваційного характеру, горизонтальні договори між вітчизняними і зарубіжними університетами щодо обміну і спільного доступу до інноваційних продуктів. Перелічені способи можуть використовуватись як окремо, так і в комбінованій формі.

Опираючись на позитивний досвід впровадження інновацій у країнах з розвиненою системою вищої школи, запропоновано такі рекомендації для українських ЗВО: вивчити питання розширення сфери електронного навчання з метою освоєння ринку; закріпити на законодавчому рівні таку освітню форму; Міністерству освіти і науки запровадити механізми залучення освітніх інновацій в умовах діяльності ЗВО, опираючись на міжнародний досвід та зважаючи на позитивні й побічні сторони такого впровадження.

Доведено, що впровадження інновацій у вищій школі є неминучим об'єктивним процесом, продиктованим вимогами часу. В умовах діяльності вищих навчальних закладів необхідно використовувати такі механізми залучення інновацій, які дадуть змогу розширити сферу пропонованих послуг і приносити віддачу, зокрема фінансову. Приклади запровадження електронної форми навчання у провідних західних країнах та США, Китаї, Африці показують, що такий метод є доволі прогресивним і в недалекому майбутньому може конкурувати у вищій школі з класичними формами навчання. Найбільш виправданим й перспективним вважають шлях поєднання академічної і електронної форм навчання.

Прояв інновацій у кожному ЗВО індивідуальний і відрізняється багатьма чинниками, які впливають на його діяльність. Розроблення моделі залучення інновацій в діяльності окремого ЗВО потребує врахування дієвих чинників, які специфічні для кожного освітнього закладу. Водночас можна виокремити типові форми прояву інновацій, які більшою чи меншою мірою стосуються всіх сучасних

ЗВО. Проведений аналіз дозволив виділити низку інноваційних підходів до освітнього процесу, які можна згрупувати у категорію освітніх інновацій, а саме: імітаційно-ігрова технологія, інтегральна технологія, технологія ініціативного навчання, технологія модульного навчання, технологія фіксованого обсягу засвоєних знань, технологія дистанційного навчання. Перелічені освітні технології можна звести до узагальненої моделі інноваційного навчання, яка передбачає: активізацію участі студента в навчальному процесі, актуалізацію прикладного використання знань в реальних умовах, передачу знань і набуття навиків у найрізноманітніших формах опанування і їхнього здобуття, поєднання індивідуального і колективного підходу до навчання як форми освітньої діяльності, наголошується на процесі активного навчання, тобто набутті знань, а не лише запам'ятовування інформації. В узагальненому вигляді модель залучення інновацій в діяльності ЗВО наведено на рис. 9.

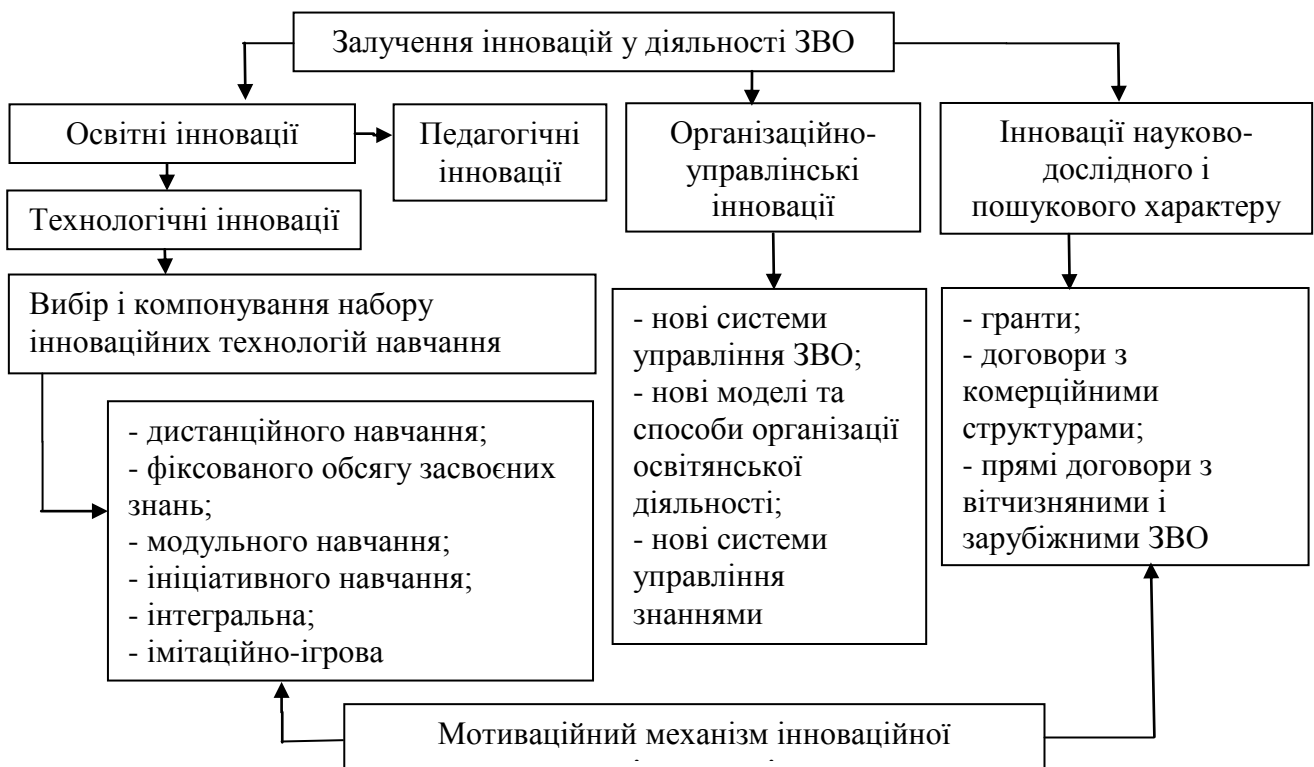

Рис. 9. Модель залучення інновацій в діяльності ЗВО

Примітка: авторська розробка

Важлива роль в інноваційній діяльності ЗВО відводиться мотиваційному механізму. У пропонованій моделі залучення інновацій в діяльності ЗВО мотиваційний механізм діє як в освітній, так і в науковій складовій і повинен ґрунтуватися на економічних важелях, завдяки чому керівний вплив здійснюватиметься у режимі саморегуляції.

Основним завданням залучення інновацій в діяльності ЗВО є виховання й підготовка інноваційної людини – особи такого соціально-культурного складу, яка здатна працювати творчо і результативно й бути конкурентоздатною в сучасних умовах.

У п'ятому розділі «Фінансово-інвестиційне забезпечення державного регулювання діяльності ЗВО» охарактеризовано види фінансово-інвестиційного

забезпечення державного регулювання діяльності ЗВО і наведено їх класифікацію; висвітлено роль державно-приватного партнерства у фінансово-інвестиційному забезпеченні діяльності ЗВО; здійснено моделювання фінансово-інвестиційного забезпечення діяльності ЗВО. Види фінансування ЗВО систематизовано на рис 10.

Рис. 10. Види фінансово-інвестиційного забезпечення ЗВО України
Примітка: автор систематизував на основі літературних джерел

Зміна системи соціально-економічних відносин в Україні, підписання Болонської декларації, процеси європейської інтеграції стали причиною структурного реформування національної системи вищої освіти. Перехід до ринкових відносин спричинив структурні зміни у фінансуванні галузі вищої освіти. Сьогодні стан фінансування ЗВО України не відповідає сучасним вимогам. Стало закономірним явищем щорічне скорочення кількості студентів, які здобувають освіту за рахунок бюджетних коштів. Критичність ситуації посилюється тим, що ЗВО сприймають державне замовлення як механізм фінансування з державного чи місцевого бюджетів, а суспільство – як реалізацію конституційного права на безкоштовну освіту. Результатом такого підходу став дисбаланс між реальними потребами національної економіки та кількістю фахівців, що отримують вищу освіту. Спостерігаються значні регіональні відмінності цього показника. У реальному житті це проявляється девальвацією дипломів про вищу освіту, а доказовим наслідком цього є той факт, що за результатами статистичних досліджень 68% випускників не працюють за фахом, більше того, 47% означеного контингенту жодного дня не працювали за обраним в минулому фаховим спрямуванням. Для порівняння у Китаї близько 85% випускників вищих навчальних закладів обирають

роботу за фахом, що є одним із найкращих показників у світі. Водночас у сучасному світі вища школа, зокрема, її осередки – ЗВО, давно перестала розглядатись відокремлено, а трактується в тісному поєднанні з економічною системою країни, як царина інновацій, досліджень та розробок.

Виникає потреба зміни технології реформування системи вищої освіти України, яка має ґрунтуватися на всебічному системному аналізі місця і ролі ЗВО в національній економіці, соціально-культурній сфері, урахуванні регіональних потреб у фахівцях окремих спеціальностей, розвитку суспільства і загалом держави, інтеграції в міжнародну систему вищої освіти з метою вироблення фінансово-правової доктрини, в якій чільне місце займатиме фінансово-інвестиційне забезпечення діяльності закладів вищої освіти. У процесі перетворень актуально розглянути досвід залучення коштів при формуванні бюджетів провідних університетів Заходу. Порядок і принципи залучення коштів до їхніх бюджетів ілюструє рис. 11.

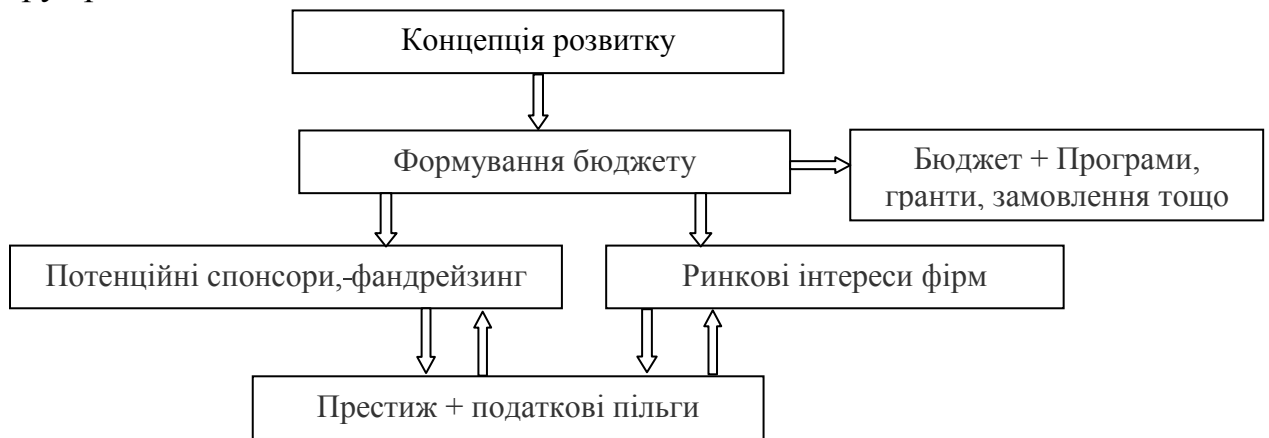

Рис. 11. Залучення коштів до бюджету університетів Заходу

Примітка: авторська розробка

Розвиток і становлення ринкових відносин в економіці мимоволі спонукають до перенесення відносин товарного обміну на ринок вищої освіти. Водночас у вищій школі виправданим є використання моделі змішаної ринкової економіки з різноманітністю суб'єктів і форм господарювання.

Важливою складовою фінансово-інвестиційного забезпечення діяльності ЗВО є надходження на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР). Провідні американські університети заробляють насамперед на наукових дослідженнях. Ці статті формують близько 60–70% його доходів. В Україні бюджет ЗВО державної і комунальної форм власності більш як на 50% формується з бюджетних коштів та в середньому на 70% – за рахунок державних дотацій і доходів від навчання. Загалом мірилом зрілості економіки прийнято вважати витрати на науку. Держави інвестують в науку, заробляючи на продажу результатів досліджень і розробок значні кошти. Так, тільки дохід від продажу інтелектуальної власності приносить Сполученим Штатам Америки щорічно 150 млрд. доларів, що становить приблизно 12% від ВВП США.

В Україні необхідно побудувати таку модель розвитку закладів вищої освіти, втілення якої гарантуватиме інвестиційно-інноваційне забезпечення їх

поступального розвитку та функціонування. Модель має містити блок державної підтримки й забезпечення, інноваційно-інвестиційну складову корпоративного сектора, заходи державної політики з питань зовнішньоекономічної діяльності. Кожен з блоків містить перелік складових, які фокусуються на функціонуванні окремо взятого ЗВО, формуючи в цілому систему вищої школи.

Важливе значення у фінансово-інвестиційному забезпеченні діяльності ЗВО має розвиток різних форм державно-приватного партнерства (ДПП). У вищій школі його метою є вдосконалення економічних механізмів функціонування галузі, зокрема створення фінансових і ресурсних умов для підвищення ефективності та конкурентоспроможності сфери вищої освіти, зростання інвестиційної привабливості фінансового потенціалу ЗВО.

Результати проведених досліджень показали, що існуючі у вищій школі України проблеми пов'язані не тільки з недостатніми обсягами фінансування, а й з невпорядкованістю загалом відносин, що виникають під час формування, розподілу та використання грошових ресурсів. Розроблена концепція реформування фінансової системи вищої школи в умовах трансформації економіки України передбачає структурування фінансових потоків ЗВО, оцінювання місця й ролі різних джерел фінансування в економічній системі закладу, оптимізацію розподілу та ефективність використання фінансів за умови максимізації результативності діяльності ЗВО.

Основними положеннями цієї концепції є:

1. Фінансування стратегічно важливих для соціально-економічного розвитку України галузей вищої освіти з метою вирішення актуальних науково-дослідних завдань розвитку галузей економіки і їхнього забезпечення висококваліфікованими фахівцями.

2. Високий рівень і якість підготовки фахівців, що сприяють зростанню рейтингових показників ЗВО, а це за умови вдалого фінансового менеджменту, створює передумови для залучення додаткових фінансових ресурсів.

3. Виведення в розряд престижних і перспективних тих спеціальностей, які відповідають потребам соціально-економічного розвитку України, зорієнтованість на пріоритетний розвиток наукомістких освітніх напрямків.

4. Захист тимчасово непопулярних спеціальностей: педагогічних, математичних, природничих, гуманітарних.

5. Раціональне використання бюджетних коштів під час фінансування ЗВО завдяки впровадженню науково обґрунтованої методики фінансування. Оптимізація мережі закладів вищої освіти, освітніх напрямків підготовки фахівців шляхом встановлення у вищій школі оптимальних норм і нормативів дозволить досягти економічного ефекту через уникнення невиправданих витрат.

6. Впровадження системи підтримки прийняття рішень в управлінні ЗВО. Мета такої системи полягає у забезпеченні необхідних показників надійності, швидкодії, оперативності й достовірності. Широкомасштабна комп'ютеризація, інтелектуалізація дозволить ефективно реалізувати економічні механізми.

7. Розвиток інформаційної культури і технологій. Інтенсивне запровадження електронних бібліотек і баз даних. Вивчення й популяризація досвіду університетів, які вже впровадили «розумні» системи комп'ютерного управління.

8. Інноваційна діяльність ЗВО як додаткове джерело фінансування. Авторитетним державним університетам необхідно реалізувати власні наукові інноваційні розробки з метою залучення до бюджету додаткових джерел фінансування.

Реалізація запропонованої концепції управління фінансовим забезпеченням системи вищої школи можлива за умови оптимального розподілу фінансів (на рівні як міністерства, так і ЗВО) за критеріями оптимальності. Запропоновано модель оптимального розподілу державних коштів серед ЗВО України. Для її побудови використані такі позначення: n – кількість спеціальностей, за якими готують фахівців у ЗВО; m – кількість ЗВО, що готують фахівців; α_i – пріоритет i -ї спеціальності; r_{ij} – рейтинг i -ї спеціальності в j -му навчальному закладі; p_i – максимальна потреба у фахівцях i -ї спеціальності; q_i – мінімальна потреба в спеціалістах i -тої спеціальності; s_j – максимальна кількість студентів, яку може готувати j -й ЗВО; c_{ij} – вартість підготовки спеціаліста i -ї спеціальності в j -му ЗВО; v_j – мінімальна потреба j -го ЗВО у бюджетних коштах; V – обсяг державного фінансування вищої освіти в поточному році; x_{ij} – шукані величини: державне замовлення в j -му ЗВО на фахівців i -тої спеціальності. Математична модель задачі має вигляд:

$$\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \alpha_i r_{ij} x_{ij} \rightarrow \max$$

за умов:

$$q_i \leq \sum_{j=1}^m x_{ij} \leq p_i, i = 1, 2, \dots, n;$$

$$\sum_{i=1}^n x_{ij} \leq s_j, j = 1, 2, \dots, m;$$

$$\sum_{i=1}^n c_{ij} x_{ij} \geq v_j, j = 1, 2, \dots, m;$$

$$\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m c_{ij} x_{ij} \leq V;$$

$$x_{ij} > 0, i = 1, 2, \dots, n; j = 1, 2, \dots, m .$$

Якщо ЗВО не готує спеціалістів за i -ю спеціальністю, тоді $x_{ij} = 0$.

Якщо ЗВО розміщені в N регіонах і в k -му регіоні відома мінімальна потреба p_{ik} у спеціалістах i -ї спеціальності, то матимемо ще таке обмеження. З огляду на це вводимо множини M_k ($k = 1, 2, \dots, N$). Індекс $j \in M_k$, якщо j -й ЗВО знаходиться у k -му регіоні. Тоді додаткове обмеження буде мати такий вигляд:

$$\sum_{j \in M_k} x_{ij} \geq p_{ik}, i = 1, 2, \dots, n; k = 1, 2, \dots, N.$$

Для оптимального розподілу бюджетних коштів серед суб'єктів господарювання на рівні ЗВО запропоновано математичну модель, в якій як критерій оптимальності прийнято величину, що виражає сумарне задоволення потреб у фінансових ресурсах суб'єктів господарювання. Для її відображення

введено позначення: m – кількість господарюючих суб'єктів; n – перелік статей витрат; V – сума за кошторисом (в грошових одиницях); u_i – мінімальна сума коштів, необхідних i -му господарюючому суб'єкту; v_i – максимальна сума коштів, необхідних i -му господарюючому суб'єкту; α_{ij} ($0 < \alpha_{ij} \leq 1$) – коефіцієнт, що ідентифікує потребу в грошових коштах i -го суб'єкта господарювання за j -ю статтею (на початку розглядають ситуацію, коли $\alpha_{ij} = \text{const}$, а згодом – коли α_{ij} – функція від обсягу грошових коштів), ці коефіцієнти визначають експертним методом; α_i – мінімальна; b_j – максимальна кількість грошових коштів, необхідних для виконання j -тої статті; x_{ij} – кількість грошових одиниць, що планується для виділення i -му суб'єкту господарювання за j -ю статтею. У такому разі математична модель набуде вигляду:

$$L = \sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n \alpha_{ij} x_{ij} \rightarrow \max$$

за умов

$$u_i \leq \sum_{j=1}^n x_{ij} < v_i, i = 1, 2, \dots, m;$$

$$\alpha_j \leq \sum_{i=1}^m x_{ij} < b_j, j = 1, 2, \dots, n;$$

$$\sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n x_{ij} = V;$$

$$x_{ij} \geq 0, i = 1, 2, \dots, m; j = 1, 2, \dots, n.$$

Для розв'язання задачі необхідне виконання такої нерівності

$$\sum_{i=1}^m u_i \leq V < \sum_{i=1}^m v_i.$$

Сумарне задоволення потреб в фінансових ресурсах за всіма статтями кошторису ЗВО виражає цільова функція. Її максимізація означає найповніше сумарне задоволення ЗВО у фінансових ресурсах для найважливіших потреб.

Для ефективного управління фінансовими ресурсами ЗВО запропоновано механізм, що передбачає широке використання економіко-математичних методів, моделей та сучасних інформаційних технологій.

Побудовані економіко-математичні моделі оптимального розподілу державних коштів на фінансування підготовки фахівців у ЗВО країни враховують пріоритет спеціальностей, рейтинг кожної з них у закладі вищої освіти, мінімальну і максимальну потреби в державному фінансуванні університету, максимальну кількість студентів, яку може готувати освітній заклад та інші обмеження.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі обґрунтовано конструктивне вирішення науково-прикладної проблеми розроблення концептуальних та методико прикладних положень гармонійного розвитку та державного регулювання діяльності вищих навчальних закладів України. Отримані під час проведення дослідження науково-

методичні та практичні результати дають можливість зробити такі висновки.

1. Розроблено концепцію гармонійного розвитку ЗВО України, центральне місце в якій займає університет. Фундаментом, на якому ґрунтується його функціонування, є організування навчального процесу, проведення науково-дослідних робіт та інфраструктура, які потребують фінансово-інвестиційного забезпечення. Його можна здійснювати як за рахунок державного фінансування (кошти державного і місцевих бюджетів), так і з недержавних джерел в результаті реалізації прав і потенціалу автономії університетів. Гармонізація розвитку ЗВО і державне регулювання їхньої діяльності полягає у знаходженні оптимального співвідношення між державним регулюванням і автономією університетів, досягнення якого спричиняє резонанс у результативності функціонування.

2. Запропоновано комплекс моделей розвитку закладів вищої освіти України. Доведено, що наявний стан функціонування вищої школи України не відповідає вимогам сьогодення у глобальному масштабі, а також не задовольняє потреби соціально-економічного розвитку держави. З огляду на це виникає потреба модернізації національної системи вищої школи й необхідність вибору такої моделі реформування, адаптація якої забезпечить вихід на якісно новий рівень, що дозволить готувати високоосвічених конкурентоздатних фахівців. У сучасних високодинамічних, нестабільних і низькопрогнозованих умовах найбільш оправданим є слідування шляхом гармонійного розвитку ЗВО.

3. Розроблено методи залучення інновацій в діяльності вищих навчальних закладів. Інноваційне забезпечення діяльності університетів включає інновації в освіті, науці та організаційно-управлінські інновації. Інновації в освітній сфері розділені на технологічні і педагогічні. Інновації в науці більшості ЗВО України реалізуються в рамках науково-дослідної частини (НДЧ), яка є підрозділом освітнього закладу. Однак у розвинених країнах прикладна наука зосереджена у корпораціях (інноваційних структурах, бізнес-інкубаторах, технопарках), утворених шляхом поєднання вищих навчальних закладів і промислових підприємств. Вхідження ЗВО у корпорації – це одночасно можливість закріпитись на ринку освітніх послуг за рахунок диверсифікації джерел фінансування їхньої діяльності. Організаційно-управлінські інновації ЗВО, що передбачають розроблення і впровадження нових систем управління університетом, моделей і способів організації освітянської діяльності, систем управління знаннями, покликані реорганізувати заклади вищої освіти так, щоб досягати максимальної гнучкості і сприяти розвитку творчих здібностей і підприємницького мислення студентів.

4. Запропоновано проводити оцінювання діяльності ЗВО за допомогою інтегрального методу з використанням інтегрального показника. Важлива роль в питаннях пошуку внутрішніх резервів діяльності університету, а також державного регулювання діяльності ЗВО відведена аналізуванню й оцінюванню їхньої діяльності. В Україні мають місце три рівні оцінювання діяльності закладів вищої освіти, а саме: міжнародними та вітчизняними незалежними рейтинговими компаніями, відомчий рівень (МОН України), внутрішнє - на рівні кожного окремого ЗВО. Сучасна система контролю й оцінювання є важливим механізмом отримання високих якісних стандартів вищої освіти і покликана виявити сильні й слабкі сторони діяльності ЗВО. Її завдання полягає у стимулюванні університетів до

вироблення стратегії підвищення якості освітніх послуг. З метою виконання комплексного оцінювання діяльності ЗВО доцільно використовувати інтегральний метод, який включає навчальний рейтинг студента; рейтинг діяльності викладача; внутрішній рейтинг ЗВО на рівні його підрозділів; національний рейтинг ЗВО; міжнародний рейтинг ЗВО. Необхідне ранжування можна провести за допомогою інтегрального показника, фундаментальну базу якого становлять: визначення його концепції; формування інформаційної бази; визначення алгоритму його розрахунку.

5. Розвинуто механізми впровадження державно-приватного партнерства (ДПП) у вищій школі. Важливе значення відводиться розвитку різних форм ДПП у фінансово-інвестиційному забезпеченні діяльності ЗВО. У вищій школі його метою є вдосконалення економічних механізмів функціонування галузі, зокрема створення фінансових і ресурсних умов для підвищення ефективності та конкурентоспроможності сфери вищої освіти, зростання інвестиційної привабливості фінансового потенціалу ЗВО.

6. Встановлено, що для забезпечення розвитку ЗВО та якості державного регулювання їх освітянської діяльності необхідно залучати комплекс чинників зовнішнього і внутрішнього середовища, поєднання яких дозволить створити умови, сприятливі для гармонійного розвитку. Суттєвий вплив на якість державного регулювання діяльності ЗВО мають демографічні, економічні, політичні, міжнародні, мотиваційні, чинники внутрішнього середовища, включаючи ризики діяльності.

7. Розвинуто систематизацію чинників державного регулювання освітянської діяльності ЗВО. Доведено необхідність закладати в основу державного регулювання діяльності закладів вищої освіти України основні засади їхнього гармонійного розвитку, що передбачає поєднання гармонійності функціонування ЗВО у зовнішньому середовищі та гармонійності з позицій педагогіки. Гармонійність розвитку ЗВО проявляється в їхньому органічному поєднанні з соціально-економічним та культурологічним організмом країни і ґрунтується на засадах автономії, відповідності, поступальності, прогресивності, збалансованості, випереджального розвитку, інтернаціоналізації і доброчесності. Взаємопов'язаність, взаємна доцільність, впорядкованість, змістовність і логічність сукупності перелічених засад та відсутність між ними суперечностей забезпечують освітньому закладу конкурентні переваги. Водночас гармонійність розвитку ЗВО є специфічною для кожного соціального угруповання, оскільки містить дієві складові, притаманні соціуму, в якому здійснюється їхня діяльність, однак досягається завдяки дотриманню принципів системності, адаптивності, ефективності, оптимальності, когерентності, цілеспрямованості, полівекторності, перманентності, збалансованості.

8. Запропоновано модель державного регулювання діяльності ЗВО, що передбачає синтез вищої освіти, науки і виробництва та державну підтримку діяльності університетів на основі цільових програм. Виділено характеристики ЗВО, наявність яких сприяє досягненню високих показників діяльності. Державне регулювання діяльності ЗВО має передбачати їх системний моніторинг з метою закладення у програму розвитку вищої освіти України сприятливих для розвитку університетів правових, економічних, ефективних організаційних механізмів.

9. Розвинуто класифікацію інновацій в діяльності ЗВО, в якій виокремлено зовнішні і внутрішні способи залучення інновацій. Основним завданням залучення інновацій в діяльності ЗВО є виховання й підготовка інноваційної людини – особи такого соціально-культурного складу, яка здатна працювати творчо і результативно й бути конкурентоздатною в сучасних умовах.

10. Розвинуто систему індикаторів якості підготовки ЗВО фахівців. Запровадження у ЗВО нових навчальних та науково-дослідних програм має відповідати актуальним потребам економічного розвитку України і супроводжуватись координацією ринку освітніх послуг та потреб економіки, що дозволить уникнути дисбалансу між обсягом підготовки фахівців за напрямками підготовки і спеціальностями та попитом на них на ринку праці. Регіональну потребу у підготовці кадрів потрібно визначати з врахуванням функціонування у регіоні базових шкіл, підприємств, ЗВО різних рівнів акредитації, а також життєвого циклу професій.

11. Розвинуто класифікацію фінансово-інвестиційного забезпечення діяльності ЗВО. Зміна системи соціально-економічних відносин в Україні, підписання Болонської декларації, процеси європейської інтеграції спричинили структурні зміни у фінансуванні галузі вищої освіти. На сучасному етапі джерела фінансування ЗВО можна звести у такі три групи: кошти державного і місцевих бюджетів; кошти приватного сектору, громадських організацій і фондів; кошти від економічної діяльності.

12. Запропоновано модель фінансово-інвестиційного забезпечення та використання ресурсів університетів. Технологія реформування системи фінансування вищої освіти України має ґрунтуватися на всебічному системному аналізі місця і ролі ЗВО у національній економіці, соціально-культурній сфері, урахуванні регіональних потреб у фахівцях окремих спеціальностей, розвитку суспільства і загалом держави, інтеграції в міжнародну систему вищої освіти. Встановлено, що існуючі у вищій школі України проблеми пов'язані не лише з недостатніми обсягами фінансування, а й з невпорядкованістю загалом відносин, що виникають під час формування, розподілу та використання грошових ресурсів. Передумовою реформування системи фінансування вищої освіти України повинно бути вироблення фінансово-правової доктрини, в якій чільне місце займає залучення ринкових інтересів фірм, організація фандрейзингу та запровадження податкових пільг.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

1.1. Монографії

1. Яструбський, М.Я., 2018. *Діяльність вищих навчальних закладів України: гармонійний розвиток, державне регулювання та інвестиційно-інноваційне забезпечення*. Львів: Видавництво Львівської політехніки.

2. Yastrubskyy, M. Ya. and Kuzmin, O. Ye., 2017. *Implementation of the higher education prospective development concept: Ukrainian reality and experience of the countries of East Asia* LAP LAMBERT Academic Publishing, Düsseldorf, Germany.

1.2. Публікації у наукових фахових виданнях України

3*. Yastrubskyy, M. and Kuzmin, O., 2016. Peculiarities of higher educational establishments funding accounting: national and foreign experience. *Economics, Entrepreneurship, Management*, 3 (2), p. 1-6. (Міжнародні наукометричні бази даних: *Index Copernicus (Польща)*, *РІНЦ (Росія)*). (Особистий внесок автора: розкрито особливості фінансування закладів вищої освіти).

4*. Yastrubskyy, M.Ya., Kuzmin, O.Ye. та Krevs, V.Ye., 2017. Use of management experience of leading universities and colleges of East Asia in the process of reforming the high school of Ukraine. *Економіка: реалії часу*, [online] 2 (30), с. 56-63. Доступно: <<http://economics.opu.ua/files/archive/2017/No2/56.pdf>>. (Міжнародні наукометричні бази даних: *Index Copernicus (Польща)*, *Open Academic Journals Index (Росія)*, *РІНЦ (Росія)*, *Google Scholar (США)*, *Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського (Україна)*, *EBSCO Publishing (США)*, *Ulrich's Periodicals Directory (США)*, *International Scientific Indexing (ОАЕ)*, *Journal Factor*, *Eurasian Scientific Journal Index (Казахстан)*, *Scientific Object Identifier*). (Особистий внесок автора: висвітлено особливості менеджменту провідних університетів Східної Азії).

5*. Яструбський, М. Я. та Кузьмін, О.Є., 2017. Чинники забезпечення якості державного управління освітянською діяльністю ЗВО. *Регіональна економіка*, 2, с. 31-38. (Міжнародні наукометричні бази даних: *Index Copernicus (Польща)*, *Google Scholar (США)*). (Особистий внесок автора: охарактеризовано чинники забезпечення якості державного управління освітянською діяльністю ЗВО).

6*. Яструбський, М.Я., Кузьмін, О.Є. та Кревс, В.Є., 2017. Механізми залучення інновацій в умовах діяльності вищих навчальних закладів. *Проблеми економіки*, 2, с. 35-40. (Міжнародні наукометричні бази даних: *Ulrichsweb Global Serials Directory (США)*, *Research Papers in Economics (США)*, *російський індекс наукового цитування (Росія)*, *Index Copernicus (Польща)*, *GetInfo (Німеччина)*, *BASE (Німеччина)*, *OpenAIRE (Європейський Союз)*, *SUNCAT Union Catalogue (Велика Британія)*, *академія Google (США)*, *Research Bible (Японія)*, *національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського (Україна)*). (Особистий внесок автора: розкрито механізми залучення інновацій в умовах діяльності ЗВО).

7*. Яструбський, М.Я., Кузьмін, О.Є. та Мельник, О.Г., 2017. Гармонійний розвиток вищих навчальних закладів як концепція державного регулювання їх діяльності. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*, 3 (125), с.3-8. (Міжнародні наукометричні бази даних: *Index Copernicus (Польща)*). (Особистий внесок автора: розкрито основні засади концепції державного регулювання діяльності ЗВО).

8*. Yastrubskyy, M. Ya., Kuzmin, O. Ye. та Tsisar, N. Z., 2017. University policy as an object of harmonious development and state regulation. *Economics, Entrepreneurship, Management*, 4 (1), p. 91–97. (Міжнародні наукометричні бази даних: *Index Copernicus (Польща)*, *РІНЦ (Росія)*). (Особистий внесок автора: розкрито основні засади гармонійного розвитку і державного регулювання діяльності ЗВО).

9*. Яструбський, М.Я. та Синютка, Н.Г., 2017. Фіскальні стимули реалізації державної енергетичної політики та реформування вищої школи. *Бізнес-Інформ*, 7,

* Одночасно включено до міжнародних наукометричних баз даних

с.214-219. (Міжнародні наукометричні бази даних: *Ulrichsweb Global Serials Directory* (США), *Research Papers in Economics* (США), *Російський індекс наукового цитування* (Росія), *Index Copernicus* (Польща), *Open Academic Journals Index*, *GetInfo* (Німеччина), *OpenAIRE* (Європейський Союз), *COPAC Union Catalogue* (Велика Британія), *Академія Google* (США), *Research Bible* (Японія)). (Особистий внесок автора: висвітлено фіскальні стимули реалізації державної політики у питаннях реформування вищої школи).

10*. Яструбський, М.Я., Кузьмін, О.Є. та Мельник, О.Г., 2017. Закономірності гармонійного розвитку та державного регулювання діяльності ЗВО. *Регіональна економіка*, 3, с. 100-107. (Міжнародні наукометричні бази даних: *Index Copernicus* (Польща), *Google Scholar* (США)). (Особистий внесок автора: розкрито закономірності гармонійного розвитку та державного регулювання діяльності ЗВО).

11*. Яструбський, М.Я. та Кузьмін, О.Є., 2018. Розвиток обліку суб'єктів малого підприємництва України в умовах євроінтеграції. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*, 1 (129), с.148-151. (Міжнародні наукометричні бази даних: *Index Copernicus* (Польща)). (Особистий внесок автора: висвітлено роль менеджменту в період євроінтеграції).

12. Яструбський, М.Я. и Цегелик, Г.Г., 2006. Использование экономико-математического моделирования в управлении финансовыми ресурсами высших учебных заведений. *Управляющие системы и машины. Международный научный журнал*, 6 (206), с. 33-38. (Особистий внесок автора: запропоновано модель управління фінансовими ресурсами вищих навчальних закладів України).

13. Яструбський, М.Я. та Кузнецов, Я.В., 2011. Конкурентна політика в Україні на сучасному етапі економічного розвитку. *Вісник Національного університету „Львівська політехніка”*. *Економічні науки*, 720, с. 433-438. (Особистий внесок автора: розкрито основні засади конкурентної політики в Україні в сучасних умовах).

14. Яструбський, М.Я. та Шах, І.З., 2011. Недержавні фонди соціального страхування: Проблеми та перспективи їх розвитку в Україні. *Вісник Національного ун-ту «Львівська політехніка»*. *Економічні науки*, 720, с. 262-267. (Особистий внесок автора: розкрито роль недержавних фондів соціального страхування та перспективи їх розвитку в Україні).

15. Яструбський, М.Я. та Данилевич, Н.М., 2014. Система екологічного менеджменту і аудиту на підприємстві: інформаційний аспект. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*, 797, с. 363-372. (Особистий внесок автора: висвітлений інформаційний аспект екологічного менеджменту і аудиту в Україні).

16. Yastrubskyy, M.Ya., Danylevych, N.M. and Sydoruk, K.A., 2014. Ecological innovations in Ukraine. *Проблеми економіки та управління*, 799, с. 16–21. (Особистий внесок автора: висвітлено основні напрямки реалізації екологічних інновацій).

17. Яструбський, М. Я., 2016. Фінансове забезпечення автономних дослідницьких ЗВО України в умовах реформування. *Вісник Національного*

* Одночасно включено до міжнародних наукометричних баз даних

університету «Львівська політехніка». Серія: Логістика, 846, с. 191–196.

18. Яструбський, М.Я. та Кузьмін, О.Є., 2017. Пріоритетні напрямки фінансування ЗВО: особливості впливу контингенту іноземних студентів на результативність діяльності. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*, 862, с. 139-144. (Особистий внесок автора: розкрито особливості впливу контингенту іноземних студентів на результативність діяльності ЗВО).

19. Яструбський, М.Я., Кузьмін, О.Є. та Мельник, О.Г., 2017. Узагальнення положень аналізування і оцінювання діяльності ЗВО. *Ефективність організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку вищої освіти України. Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія Економічні науки*, с. 216-225. (Особистий внесок автора: проведено узагальнення положень аналізування і оцінювання діяльності ЗВО).

20. Яструбський, М.Я., Кузьмін, О.Є. та Кревс, В.Є., 2017. Стан діяльності ЗВО та перспективи залучення інвестицій та інновацій. *Сучасні питання економіки і права*, 1–2 (5, 6), с. 118-127. (Особистий внесок автора: висвітлено стан і перспективи залучення інвестицій та інновацій у ЗВО).

21. Яструбський, М.Я., 2018. Реформування облікової системи малих підприємств у процесі інтеграції в інноваційні об'єднання. *Сучасні питання економіки і права*, 1 (7), с. 145-150. (Особистий внесок автора: висвітлено стан і перспективи інтеграції суб'єктів господарювання в інноваційні об'єднання).

22. Яструбський, М.Я., 2007. Інноваційний шлях розвитку України та інноваційний поступ зарубіжних країн. *Вісник Львівського університету ім. Івана Франка. Серія економічна*, 37, с. 461-465.

23. Яструбський, М.Я., 2012. Розвиток обліку в Україні в контексті міжнародних інтеграційних процесів. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*, 721, с. 269-274.

24. Яструбський, М.Я. та Губарева, Г.Ю., 2013. Методи протидії руйнації підприємств в період неплатежів. *Управління розвитком. Збірник наукових робіт Харківського Національного економічного університету*, 7, с. 80-83. (Особистий внесок автора: систематизовано методи протидії руйнації суб'єктів господарювання в період неплатежів).

25. Yastrubskiy, M. Ya., Danylevych, N.M. та Kuznyetsov, Ya.V., 2014. Management of socio-ecological systems in terms of socio-economic changes in Ukraine. *Проблеми економіки та управління*, 779, с. 156-163. (Особистий внесок автора: розкрито основні засади менеджменту соціально-екологічних систем в Україні).

26. Яструбський М.Я., Алексєєв І.В. та Кузнєцов Я.В., 2013. Проблематика функціонування інноваційних структур у корпоративному секторі України. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*, 776, с. 201-206. (Особистий внесок автора: розкрито проблематику функціонування інноваційних структур у корпоративному секторі України).

1.3. Публікації у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз даних

27. Яструбський, М. Я. та Кузьмін, О. Є., 2017. Державне регулювання діяльності ЗВО, його значення у забезпеченні поступального розвитку вищої освіти.

Економічний журнал Одеського політехнічного університету, [online] 1 (1), с. 65-70. Режим доступу: <<http://economics.opu.ua/ejoru/2017/No1/65.pdf>>. (Міжнародні наукометричні бази даних: *Index Copernicus (Польща)*). (Особистий внесок автора: розкрито роль державного регулювання діяльності ЗВО у забезпеченні їх поступального розвитку).

1.4. Праці у наукових періодичних виданнях інших держав

28. Yastrubskij, M. Ya, 2012. Motivations and constituents of the accounting development in Ukraine. *Annales. Sectio H. Oeconomia. Uniwersytet Marii Curie – Sklodowskiej*, XLVI (4), p. 891-900.

29. Yastrubskij, M. and Kharchuk, V., 2012. Estimating innovation risk based on forecasting of its level. *Annales. Sectio H. Oeconomia. Uniwersytet Marii Curie – Sklodowskiej*, XLVI (4), p. 319-330. (Особистий внесок автора: проведено оцінювання інноваційного ризику на основі прогнозування його рівня).

30. Yastrubskij, M. та Andreyko, M., 2014. Інвестиційний клімат в Україні та їх вплив на українсько-польські відносини в умовах глобалізації. *Sprawozdawczosc finansowa w dobie globalizacji*, с. 209-216. (Особистий внесок автора: розкрито вплив українсько-польських відносин на інвестиційний клімат в Україні).

31. Yastrubskij, M., Kostetska, I. та Kostyuk, B., 2015. Програмно-цільовий метод в діяльності бюджетних установ України. *Rachunkowosc i finansowanie MSP a wyzwania wspolczesnej gospodarki*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie – Sklodowskiej Lublin, с. 244-253. (Особистий внесок автора: розкрито суть програмно-цільового методу та порядок його використання в установах).

2. Опубліковані праці апробаційного характеру

32. Яструбський, М.Я. та Кузьмін, О.Є., 2018. Чинники що впливають на розвиток та державне регулювання діяльності ЗВО. В.: *Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність: XIV Всеукраїнська науково-практична конференція*. Київ, Україна, 15-16 березня 2018 р. Київ: Видавництво КПІ ім. Ігоря Сікорського. (Особистий внесок автора: описано чинники що впливають на розвиток та державне регулювання діяльності ЗВО).

33. Яструбський, М.Я. та Кузьмін, О.Є., 2018. Розвиток системи вищої школи України в умовах Євроінтеграції. В.: *Наукові читання Володимира Череваня на тему: «Стратегічні детермінанти соціально – економічного розвитку в умовах трансформаційних перетворень»*. Київ, Україна, 25 квітня 2018 р. Видавництво Київського університету ринкових відносин. (Особистий внесок автора: описано засади розвитку ЗВО України в умовах Євроінтеграції).

34. Яструбський, М.Я., 2016. Фінансування ЗВО в умовах автономізації: ідеологія і практика реалізації. В.: *Проблеми інноваційного розвитку та інформаційного суспільства: V Міжнародний форум*. Київ, Україна, 20-21 жовтня 2016 р. Київ: Асоціація «Інформатіо-Консорціум».

35. Яструбський, М.Я. та Юхман, М.І. Проблеми і перспективи розвитку економічного аналізу та статистики. В.: *Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні: IV Міжнародна науково-практична конференція*. Тернопіль, Україна, 11 травня 2016 р. Тернопіль: Видавництво Тернопільського національного економічного університету. (Особистий внесок автора: окреслено напрямки розвитку економічного аналізу та статистики).

36. Yastrubskyy, M. Rachunek przeplywow pienieznych i jego analiza w dobie kryzysu ekonomicznego i procesow inflacyjnych. В.: *Wybrane zagadnienia wspolczesnej rachunkowosci w Polsce i na Ukrainie: Міжнародна наукова конференція*. Люблін, Польща, 21-22 травня 2015 р. Люблін: Видавництво Університету Марії Кюрі-Склодовської.

37. Яструбський, М.Я. та Магера, І.П. Маркетинг і логістика у сфері послуг. В.: *Організація управління: виток, реалії та перспективи розвитку: Науково-практична конференція*. Львів, Україна, 20 жовтня 2014 р. Львів: Видавництво «СПОЛОМ». (Особистий внесок автора: висвітлено прояв і завдання маркетингу і логістики у сфері послуг).

38. Яструбський, М. та Губарева, Г., 2013. Наукова та інноваційна діяльність в освіті та промисловості – вітчизняний і зарубіжний досвід. В.: *Управління якістю в освіті та промисловості: досвід, проблеми та перспективи : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф., 22–24 трав. 2013 р., Львів, Україна / Нац. ун-т «Львів. політехніка» [та ін.]. – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2013. (Особистий внесок автора: охарактеризовано форми наукової та інноваційної діяльності в сфері освіти).*

39. Yastrubskyy, M., 2012. Przeslanki i kierunki rozwoju rachunkowosci na Ukrainie». В.: *Загальнопольської міжнар. наук.-практ. конф., Рунек finansowy*. (Люблін, Польща, 27-29 травня 2012 р.).

40. Яструбський, М.Я., Кузьмін, О.Є. та Мельник, О.Г., 2017. Узагальнення положень аналізування і оцінювання діяльності ВНЗ. В.: *Ефективність організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку вищої освіти України: VII Міжнародна науково-практична конференція*. Київ, Україна, 4 жовтня 2017 р. Київ: Видавництво Київського національного університету технологій та дизайну. (Особистий внесок автора: узагальнено положення з аналізування і оцінювання діяльності університетів).

3. Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

41. Яструбський, М.Я. та Бобурчак, С.С., 2008. Реалії та перспективи інноваційного поступу України. *Збірник наукових праць Київського національного університету імені Тараса Шевченка*, 15, с. 253-261. (Особистий внесок автора: висвітлено перспективи інноваційного розвитку України).

АНОТАЦІЯ

Яструбський М.Я. Гармонійний розвиток та державне регулювання діяльності вищих навчальних закладів України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України, Львів, 2018.

Дослідження присвячене розробленню теоретичних, методологічних і практичних аспектів діяльності закладів вищої освіти України. У роботі висвітлено теоретико-прикладні засади розвитку та державного регулювання діяльності ЗВО України. Розкрито сутність і значення розвитку та державного регулювання

діяльності ЗВО. Наведені й охарактеризовані чинники, що впливають на розвиток та державне регулювання діяльності ЗВО. Розроблена концепція гармонійного розвитку та державного регулювання діяльності ЗВО. Висвітлені принципи, описані закономірності гармонійного розвитку та державного регулювання діяльності ЗВО. Розкриті положення аналізування і оцінювання ЗВО, розроблено інтегральний метод їх проведення. Запропоновано механізми залучення інновацій для гармонійного розвитку діяльності ЗВО в умовах державно-приватного партнерства. Розкрито питання фінансово-інвестиційного забезпечення державного регулювання діяльності ЗВО.

Ключові слова: гармонійний розвиток, державне регулювання, концепція, ЗВО, заклад вищої освіти, інновації, оцінювання, державно-приватне партнерство, фінансово-інвестиційне забезпечення.

АННОТАЦИЯ

Яструбский М.Я. Гармоничное развитие и государственное регулирование деятельности высших учебных заведений Украины. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.04 - экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). - Национальный университет «Львівська політехніка» Министерства образования и науки Украины, Львов, 2018.

Исследование посвящено разработке теоретических, методологических и практических аспектов деятельности высших учебных заведений Украины. В работе освещены теоретико-прикладные основы развития и государственного регулирования деятельности вузов Украины. Раскрыта сущность и значение развития и государственного регулирования деятельности вузов. Приведены и охарактеризованы факторы, влияющие на развитие и государственное регулирование деятельности вузов. Разработана концепция гармоничного развития и государственного регулирования деятельности вуза. Освещены принципы, описанные закономерности гармоничного развития и государственного регулирования деятельности вуза. Раскрыты положения анализа и оценки вуза, разработан интегральный метод их проведения. Предложены механизмы привлечения инноваций для гармоничного развития деятельности вуза в условиях государственно-частного партнерства. Раскрыты вопросы финансово-инвестиционного обеспечения государственного регулирования деятельности вуза.

Ключевые слова: гармоничное развитие, государственное регулирование, концепция, вуз, учреждение высшего образования, инновации, оценка, государственно-частное партнерство, финансово-инвестиционное обеспечение.

ANNOTATION

Yastrubskyy M. Y. Harmonious Development and State Regulation of the Activity of Higher Educational Institutions of Ukraine. - On the rights of manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Economic Sciences in specialty 08.00.04 - economics and management of enterprises (by the types of economic activity). - Lviv Polytechnic National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv,

2018.

The study is devoted to the development of theoretical, methodological and practical aspects of the activity of higher educational institutions of Ukraine.

The work covers the theoretical and applied bases of development and state regulation of the activity of Ukrainian universities. The essence and significance of development and state regulation of the activity of universities is revealed. The factors influencing the development and state regulation of the activity of higher educational institutions are described and characterized. The domestic and foreign experience in the development and regulation of the activity of universities was studied and analyzed.

The concept of harmonious development and state regulation of the activity of universities is developed. The activity of the university as an object of harmonious development and state regulation is considered. The principles of harmonious development and state regulation of the university activity are highlighted. The laws of harmonious development and state regulation of the university are described. It is established that the introduction of a harmonious way of the development of universities as a concept of state regulation of their activities is connected with the necessity of economic, political, social and, above all, ideological changes. The possibility of introducing and adapting to the changing conditions of the present conception of the harmonious way of university development is substantiated.

Harmonization of the development and state regulation of the activities of universities is to find the optimal balance between government regulation and autonomy of universities. Given the imperfection of the implementation of university autonomy, the constraining factor for autonomy of universities is the imperfection of their management, since at this stage we have the advantage of state regulation of the University.

The provisions on the analysis and evaluation of the activity of Ukrainian universities and the peculiarities of its state regulation are disclosed. Generalization of the analysis and evaluation of the activities of higher education institutions is carried out. An integrated method for analyzing and evaluating the activity of the university has been developed. The assessment of the state of the university activity at the current stage has been carried out and recommendations on the choice and introduction of a harmonious development path are given. It is established that in Ukraine there are three levels of evaluation of the activity of institutions of higher education, namely: at the departmental level (Ministry of Education and Science of Ukraine); at the level of each university; international and domestic independent rating companies.

A mathematical model is proposed, in which it is possible to determine how many specialists of prestigious specialties should prepare each higher education institution in order to ensure the maximum effectiveness of the training of specialists. The importance of radical changes in the field of higher education related to the increasing mobility of Ukrainian entrants and the openness of foreign universities, as well as the outflow of intellectual potential abroad are emphasized. The main emphasis in today's university activities is on ensuring the quality of the educational process. It is proved that in the process of reforming the system of higher education in Ukraine, success can be achieved by combining positive foreign experience and national peculiarities.

Mechanisms of attracting innovations for the harmonious development of the university activity in the context of public-private partnership are suggested. For this

purpose, the classification of innovations in the activities of the university was carried out, types of mechanisms for attracting innovations were considered. A model for attracting innovations in the activity of the university has been developed.

Innovation support for the university is divided into the following components: innovation in education, science and organizational and managerial innovations. Educational innovations have a direct impact on the quality of the educational process, scientific related to attracting investment, organizational and managerial changes in the system of management of higher educational institutions in order to ensure its competitiveness and increase the efficiency of functioning.

Importance in the activities of Ukrainian universities is given to innovations in science. It has been established that in most developed countries, applied science is concentrated in corporations (innovative structures, business incubators, technology parks), formed through the combination of higher education institutions and industrial enterprises

Relying on the positive experience of introducing innovations in countries with a developed system of higher education, the following recommendations for Ukrainian universities are proposed: to study the issue of expanding the field of e-learning in order to develop the market; to consolidate such an educational form at the legislative level; To the Ministry of Education and Science to introduce mechanisms for the attraction of educational innovations in the conditions of the university, drawing on international experience and taking into account the positive and the side of such implementation.

It is proved that the introduction of innovations in higher education is an inevitable objective process dictated by the requirements of time. In the conditions of higher education institutions, it is necessary to use such mechanisms of attraction of innovations that will allow to expand the scope of offered services and to bring rewards, in particular, financial.

The issues of financial and investment support and state regulation of universities are disclosed. The types of such provision and state regulation of the activity of universities are considered, their classification and characteristics are given. The role of public-private partnership in the financial and investment support of the university is determined. A model of financial and investment support for the activity of the university is proposed.

Keywords: harmonious development, state regulation, concept, higher education institution, institution of higher education, innovation, evaluation, public-private partnership, financial and investment support.